

Utbildningsutskottets betänkande 2022/23:UbU11

Forskning

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen avslår samtliga motionsyrkanden om forskning med hänvisning till gällande bestämmelser, pågående arbete och vidtagna åtgärder. Motionerna tar upp frågor om bl.a. fördelning av forskningsmedel, forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, forskare och doktorander, innovationsstöd samt särskilda forskningssatsningar.

I betänkandet finns 20 reservationer (S, SD, V, C, MP) och ett särskilt yttrande (SD) om vilket alternativ partiet avser att stödja i huvudomröstningen i kammaren (punkten 2).

Behandlade förslag

Cirka 80 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2022/23.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	7
Ärendet och dess beredning.....	7
Utskottets överväganden.....	8
Övergripande forskningsfrågor.....	8
Utskottets ställningstagande.....	17
Forskare och doktorander	18
Utskottets ställningstagande.....	21
Jämställdhet	22
Utskottets ställningstagande.....	24
Särskilda forskningssatsningar och samarbeten	25
Utskottets ställningstagande.....	37
Innovationsstöd	40
Utskottets ställningstagande.....	43
Rymdforskning och rymdverksamhet.....	44
Utskottets ställningstagande.....	51
Reservationer	52
1. Fördelning av forskningsmedel, punkt 1 (SD).....	52
2. Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (S, V, MP)	53
3. Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (SD).....	54
4. Öppen vetenskap, punkt 3 (S, V).....	55
5. Pliktmaterial, punkt 4 (S).....	55
6. Forskare och doktorander, punkt 5 (S)	56
7. Forskare och doktorander, punkt 5 (SD)	56
8. Jämställdhet, punkt 6 (SD)	57
9. Jämställdhet, punkt 6 (V).....	58
10. Jämställdhet, punkt 6 (C).....	59
11. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (S).....	60
12. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (SD)	61
13. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (C)	62
14. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (MP)	65
15. Forskning om alternativa metoder till djurförsök, punkt 8 (SD)	66
16. Forskning om alternativa metoder till djurförsök, punkt 8 (V, MP)	67
17. Innovationsstöd, punkt 9 (SD).....	67
18. Innovationsstöd, punkt 9 (C)	68
19. Rymdforskning och rymdverksamhet, punkt 10 (S).....	69
20. Rymdforskning och rymdverksamhet, punkt 10 (SD)	70
Särskilt yttrande.....	72
Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (SD).....	72
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	73
Motioner från allmänna motionstiden 2022/23	73
<i>Bilaga 2</i>	
Utrikesutskottets yttrande 2022/23:UU3y	82

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Övergripande forskningsfrågor

1. Fördelning av forskningsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 1, 3 och 9 samt

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkande 14.

Reservation 1 (SD)

2. Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 2 och 8,

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkandena 13, 15 och 16,

2022/23:2126 av Borianana Åberg (M) yrkandena 1 och 2 samt

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 12.

Reservation 2 (S, V, MP)

Reservation 3 (SD)

3. Öppen vetenskap

Riksdagen avslår motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 13.

Reservation 4 (S, V)

4. Pliktmaterial

Riksdagen avslår motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 21.

Reservation 5 (S)

Forskare och doktorander

5. Forskare och doktorander

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:419 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:422 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 10 och

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 14, 15 och 22.

Reservation 6 (S)

Reservation 7 (SD)

Jämställdhet

6. Jämställdhet

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V) yrkande 4,
 2022/23:348 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,
 2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 78,
 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 6 och 7,
 2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 12 och
 2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 11.

Reservation 8 (SD)

Reservation 9 (V)

Reservation 10 (C)

Särskilda forskningssatsningar och samarbeten

7. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),
 2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2,
 2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,
 2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S),
 2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande 1,
 2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP),
 2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31,
 2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33,
 2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19,
 2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkandena 33 och 87,
 2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkandena 28, 59 och 63,
 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10,
 2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6,
 2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,
 2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7,
 2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28,
 2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13,
 2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S),
 2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD),
 2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1,
 2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3,
 2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 79 och 121,
 2022/23:1740 av Laila Naraghi (S),
 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 19 och 20,
 2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 175 och
 2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99.

Reservation 11 (S)

Reservation 12 (SD)

Reservation 13 (C)

*Reservation 14 (MP)***8. Forskning om alternativa metoder till djurförsök**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:997 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 26,

2022/23:1088 av Jan Ericson (M),

2022/23:1248 av Kajsa Fredholm m.fl. (V) yrkande 18,

2022/23:1320 av Jytte Guteland och Sofia Skönnbrink (båda S) och

2022/23:1785 av Ulrika Heindorff (M) yrkande 2.

Reservation 15 (SD)

Reservation 16 (V, MP)

*Innovationsstöd***9. Innovationsstöd**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:420 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:943 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 7,

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 5,

2022/23:1121 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35,

2022/23:1200 av Malin Larsson och Peder Björk (båda S) och

2022/23:1363 av Cecilia Engström (KD) yrkande 1.

Reservation 17 (SD)

Reservation 18 (C)

*Rymdforskning och rymdverksamhet***10. Rymdforskning och rymdverksamhet**

Riksdagen avslår motionerna

2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3, 5 och 6 samt

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 16–18.

Reservation 19 (S)

Reservation 20 (SD)

Stockholm den 1 juni 2023

På utbildningsutskottets vägnar

Fredrik Malm

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Malm (L), Åsa Westlund (S), Patrick Reslow (SD), Josefin Malmqvist (M), Linus Sköld (S), Robert Stenkvist (SD), Noria Manouchi (M), Mats Wiking (S), Jörgen Grubb (SD), Aylin Fazelian (S), Marie-Louise Hänel Sandström (M), Daniel Riazat (V), Anders Alftberg (SD), Camilla Hansén (MP), Niklas Sigvardsson (S), Anders Ådahl (C) och Lili André (KD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta ärende behandlar utskottet 77 motionsyrkanden om forskning från allmänna motionstiden 2022/23. En förteckning över de behandlade förslagen finns i bilaga 1. Motionsyrkandena tar upp frågor bl.a. om fördelning av forskningsmedel, forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, forskare och doktorander, innovationsstöd samt särskilda forskningssatsningar.

Ett yttrande från utrikesutskottet över kommittémotion 2022/23:1767 (SD) yrkande 5 finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Övergripande forskningsfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om fördelning av forskningsmedel, forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, öppen vetenskap samt bestämmelser om pliktmaterial.

Jämför reservation 1 (SD), 2 (S, V, MP), 3 (SD), 4 (S, V) och 5 (S).

Motionerna

Fördelning av forskningsmedel

I kommittémotion 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 1 framhåller motionärerna att regeringen i kommande budgetar borde överväga en omfördelning av forskningsresurserna. Motionärerna anser att lärosätenas basanslag bör öka genom omfördelning av resurser som nu går till råden.

I yrkande 3 lämnas förslag om att regeringen ska verka för att Sverige för en förändrad inriktning på forskningen inom EU. Motionärerna är negativa till den tematiska styrning som utövas av EU och anser att det är fel väg att gå när EU väljer att prioritera regioner där forskning och innovation är som svagast, i stället för att förvandla redan bra kunskapskluster till världsledande.

I yrkande 9 förordas att regeringen beaktar att forskningsmedel ska användas på ett förnuftigt sätt och inte på forskningsfrågor som är besvarade eller samhälleligt irrelevanta.

I motion 2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkande 14 anser motionärerna att forskningspolitiken bör fördela medel strategiskt och fokuserat till universitet och högskolor.

Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 12 framförs att forskningens frihet ska värnas såväl i Sverige som internationellt. Att forskare fritt kan välja forskningsämne och forskningsmetod samt fritt publicera forskningens resultat är grundläggande både för forskningens kvalitet och för en fungerande demokrati, enligt motionärerna.

Enligt kommittémotion 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 2 ska forskarnas akademiska frihet värnas. Motionärerna vill bl.a. se minskade anslag till råden och mer pengar direkt till lärosätena. Inga politiska ideologier ska tvingas på forskare eller forskningsprojekt, enligt motionärerna.

I yrkande 8 betonar motionärerna betydelsen av att säkerställa hög kvalitet på forskningen utan att tumma på forskningsfriheten. Motionärerna anser bl.a. att ett råd för utvärdering av forskningens kvalitet och relevans bör övervägas.

I motion 2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkande 13 framhåller motionärerna att forskningspolitiken i högre grad ska prioritera excellens och nyttiggörande.

I yrkande 15 anser motionärerna att effektutvärderingar inom forskningen i högre grad bör prioritera excellens och nyttiggörande.

I yrkande 16 framhåller motionärerna att etikprövningslagen bör utvärderas och göras om. Motionärerna anser att den nuvarande lagen påverkar forskningen och den akademiska friheten negativt.

Enligt motion 2022/23:2126 av Borian Åberg (M) yrkande 1 bör en översyn av etikprövningslagen övervägas. Motionären framför att den restriktivitet som följer av tillämpningen av lagen leder till att angelägna forskningsprojekt omöjliggörs.

I yrkande 2 anser motionären att Överklagandenämnden för etikprövningsuppdrag bör ses över.

Öppen vetenskap

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 13 framför motionärerna att för att möjliggöra öppen vetenskap behöver såväl formerna för publicering av vetenskapliga resultat som de akademiska meriteringssystemen förändras. Mycket av detta ligger på vetenskaps-samhället, men det behövs understöd av staten och forskningsfinansiärerna nationellt och internationellt, enligt motionärerna.

Pliktmaterial

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 21 framför motionärerna att det behövs en ny modern lag om pliktmaterial för att säkra insamling och tillgång till såväl tryckt som digitalt material. Motionärerna anser att det nuvarande regelverket för pliktexemplar är föråldrat och inte avspeglar vare sig dagens publiceringslandskap eller de tekniska möjligheter som finns att samla in och tillhandahålla text, ljud och bild.

Bakgrund och gällande rätt

Forskningspolitiska propositioner

Sedan början av 1980-talet lägger regeringen fram en principproposition om forskning en gång per mandatperiod. Fram till slutet av 1990-talet innehöll forskningspropositionerna även förslag till anslag. Då infördes en ny ordning för den statliga budgetprocessen som fortfarande gäller och som bl.a. innebär att regeringen ska lägga fram sitt förslag till statens budget för det kommande året senast den 20 september och att budgetförslaget ska vara heltäckande.

Ytterligare förslag om utgifter och inkomster får i princip inte lämnas senare under hösten. Sedan den nya ordningen infördes har forskningspropositionerna överlämnats till riksdagen vid olika tidpunkter under året. Förslagen om anslag till forskning har behandlats i budgetbetänkandena, medan forskningspropositionerna har behandlats i egna betänkanden.

Den senaste forskningspolitiska propositionen Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (prop. 2020/21:60) överlämnades till riksdagen i december 2020. I propositionen presenterade regeringen forskningspolitikens inriktning och forskningssatsningarna för 2021–2024. Riksdagen behandlade propositionen i april 2021 (bet. 2020/21:UbU16, rskr. 2020/21:254). Medel för forskningssatsningarna beslutades i budgetpropositionen för 2021 och fördelades sedan genom regleringsbrev för 2021.

Inför kommande forskningspolitiska proposition som planeras överlämnas till riksdagen hösten 2024 har regeringen gett Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas), Rymdstyrelsen, Statens energimyndighet (Energimyndigheten), Verket för innovationssystem (Vinnova) och Vetenskapsrådet i uppdrag att utifrån sina respektive ansvarsområden göra analyser och lämna rekommendationer som kan bidra till regeringens forsknings- och innovationspolitik, vars fokus är excellens, internationalisering och innovation (U2023/01317). Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 31 oktober 2023.

Anslag till universitet och högskolor

Statliga universitet och högskolor tilldelas forskningsresurser via ett anslag för forskning och utbildning på forskarnivå. Universiteten och högskolorna har egna modeller för den interna resursfördelningen.

Nuvarande fördelningsmodell

Det nuvarande resursfördelningssystemet för fördelning av anslag för forskning och utbildning på forskarnivå infördes 2009, men har sedan dess kontinuerligt utvecklats. Modellen innehåller två delar: fördelning av nya forskningsmedel baserat på kvalitetsindikatorerna externa medel och bibliometri (publiceringar och citeringar i vetenskapliga publikationer) samt en minimiresurs baserad på antalet helårsstudenter, en s.k. basresurs (prop. 2020/21:60 s. 49–53). Basresursen höjdes efter förslag i den forskningspolitiska propositionen från 12 000 kronor per helårsstudent till 17 500 kronor per helårsstudent 2021 (bet. 2020/21:FiU21 s. 24, rskr. 2020/21:385).

Förslag till ny fördelningsmodell

I budgetpropositionen för 2023 anger regeringen följande. Sverige tillhör i dag de världsledande forskningsnationerna. Konkurrensen globalt är dock hård och svensk forskningspolitik behöver i högre grad sätta vetenskaplig excellens främst. Med ett större fokus på att bygga framstående forsknings- och innovationsmiljöer kring svensk forsknings styrkeområden kan lärosäten och

näringsliv konkurrera med världens främsta vetenskaps- och innovationsmiljöer och locka hit den främsta kompetensen. Regeringen anger vidare att tanken om att ökad forskningsvolym automatiskt leder till mer och bättre forskning behöver överges. I stället behöver satsningar inriktas på framstående miljöer och forskningsområden. Sverige är ett litet land och det är viktigt att våga göra prioriteringar så att Sverige i stället kan bli ett land som är världsbäst inom vissa strategiska områden där den fria forskarinitierade forskningen har en central plats.

I den forskningspolitiska propositionen angavs att en ny modell för fördelning av anslag för forskning och utbildning på forskarnivå skulle införas. Enligt propositionen ska modellen leda till ett bredare kvalitetsbegrepp som möjliggör en mer rättvisande bedömning av olika forskningsområden genom att kvalitetsindikatorer ersätts med en sakkunnigbedömning vid fördelning av medel till profilområden.

I enlighet med den bedömning som gjordes i budgetpropositionen för 2022 har forskningsfinansiärerna haft ett fortsatt uppdrag att i samråd med universitet och högskolor arbeta med utvecklingen av modellen för kvalitetsbaserad fördelning av forskningsanslag för att möjliggöra ett införande 2024 (U2022/00168). Forskningsfinansiärerna har redovisat sitt uppdrag och anger att ett införande är möjligt först 2025 om modellen ska kunna införas på ett ändamålsenligt och långsiktigt hållbart sätt (Vetenskapsrådets dnr 1.1.1-2022-00057). Forskningsfinansiärernas rapport bereds för närvarande inom Regeringskansliet och regeringen anger i budgetpropositionen för 2023 att den kommer att återkomma i frågan om hur forskningsanslag ska fördelas i framtiden (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s.129–130).

Anslag till forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter

Det finns tre statliga forskningsråd. Vetenskapsrådet finansierar forskning och forskningsinfrastruktur inom universitets- och högskolesektorn. Vetenskapsrådet ger stöd till grundforskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom alla vetenskapsområden (naturvetenskap, teknik, medicin, humaniora och samhällsvetenskap). Formas finansierar grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande. Forte finansierar grundforskning samt behovsstyrd forskning inom områdena arbetsmarknad, arbetsorganisation, arbete och hälsa, folkhälsa, välfärd, omsorg och sociala relationer.

Utöver de statliga forskningsråden finns det andra myndigheter som finansierar forskning inom olika områden, t.ex. Vinnova, Energimyndigheten och Skolforskningsinstitutet.

Övrig forskningsfinansiering

Det finns också stiftelser som finansierar forskning, bl.a. Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond (RJ), Stiftelsen för Strategisk Forskning (SSF), Stiftelsen för Miljöstrategisk forskning (Mistra), Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen), Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen) samt Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (Stint).

Det finns även privata forskningsfinansiärer, t.ex. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse och Cancerfonden.

Översyn av den statliga forskningsfinansieringen

I enlighet med förslag i den forskningspolitiska propositionen beslutade regeringen i juni 2022 att se över den statliga organisationen för extern forsknings- och innovationsfinansiering (dir. 2022:85). Syftet med översynen är att säkerställa att organisationen effektivt stöder forskning och innovation av högsta kvalitet, är anpassad till samhällsutvecklingen och främjar nationella och internationella samarbeten samt god tillgång till forskningsinfrastruktur.

En delredovisning av uppdraget presenterades i maj 2023 med en beskrivning av metodik och resultat av den datainsamling som utredningen har genomfört fram t.o.m. våren 2023. Ytterligare resultat och analyser kommer att ingå i utredningens slutbetänkande. Uppdraget ska slutredovisas senast den 30 september 2023 till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

EU:s ramprogram för forskning

EU organiserar europeiska forsknings- och innovationssamarbeten i form av ramprogram. Nuvarande ramprogram Horisont Europa löper under perioden 2021–2027. Budgeten för hela sjuårsperioden uppgår till totalt ca 95,5 miljarder euro inklusive medlen till Europeiska institutet för innovation och teknik. Med programmet ska Europas konkurrenskraft stärkas samtidigt som EU:s vision om en grön och digital transformation realiseras. Målet är att uppnå ett välmående, rättvist och hållbart samhälle. Programmet har tre huvudinriktningar (pelare) inom vilka projekt kan få finansiering. De tre pelarna är

- Vetenskaplig spetskompetens (24,9 miljarder euro)
- Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft (53,8 miljarder euro)
- Innovativa Europa (13,4 miljarder euro).

Programmets första pelare ska bl.a. finansiera forskarinitierad excellent forskning genom Europeiska forskningsrådet. Den andra pelaren ska finansiera forskning och innovation relaterat till samhälleliga utmaningar som stärker och stimulerar EU:s teknologiska och industriella kapacitet. Den tredje pelaren syftar till att göra Europa till en ledare för marknadsskapande innovationer. Utöver pelarna har 3,4 miljarder euro av Horisont Europas

budget avsatts till att stödja ett breddat deltagande, sprida spetskompetens samt reformera och förstärka det europeiska forskningsområdet (EU:s webbplats om Horisont Europa).

Regeringen har antagit en strategi för svenskt deltagande i Horisont Europa 2021–2027. Den innehåller regeringens övergripande mål och åtta mer specifika mål för deltagandet. Strategin lyfter även hur forskningsfinansierare, universitet och högskolor samt projektdeltagare kan bidra till att målen uppnås (prop. 2022/23:1 utg.omr.16 s. 218).

Utskottet har överlagt vid ett flertal tillfällen inför att det nuvarande ramprogrammet Horisont Europa antogs och samråd ägde rum i EU-nämnden. Under förhandlingarna drev Sverige bl.a. frågan om vetenskaplig excellens som urvalskriterium för deltagande i programmet samt frågan om ett så öppet program som möjligt (skr. 2021/22:115 s. 106). Vid överläggningen den 17 september 2020 (prot. 2020/21:2) ställde sig utskottet bakom regeringens ståndpunkt om att ställa sig bakom rådets överenskommelse om Horisont Europa-paketet samt regeringens ståndpunkt att prioritering fortsatt ska vara baserad på excellens och kvalitet.

Forskningens frihet

Forskningens frihet är reglerad i grundlagen (2 kap. 18 § regeringsformen), där det framgår att forskningens frihet är skyddad enligt bestämmelser som meddelas i lag. En sådan bestämmelse finns i 1 kap. högskolelagen (1992:1434) som anger att det som allmänna principer för forskningen ska gälla att forskningsproblem får fritt väljas, forskningsmetoder får fritt utvecklas och att forskningsresultat får fritt publiceras (6 § andra stycket).

Av högskolelagen framgår vidare att det i högskolornas verksamhet som allmän princip ska gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas (1 kap. 6 § första stycket). Riksdagen fattade beslut om denna principbestämmelse efter förslag i den forskningspolitiska propositionen och bestämmelsen trädde i kraft den 1 juli 2021 (prop. 2020/21:60, bet. 2020/21:UbU16, rskr. 2020/21:254).

Genom en ändring i regleringsbrevet för 2023 den 19 januari 2023 har Universitetskanslersämbetet (UKÄ) fått i uppdrag att göra fallstudier i syfte att ge en fördjupad förståelse för universitets och högskolors arbete med att främja och värna akademisk frihet i enlighet med bestämmelsen i högskolelagen och en kultur som tillåter fritt kunskapssökande och fri kunskapsspridning (se prop. 2020/21:60 s. 130–131). UKÄ ska vidare sammanställa lärosätenas arbete med att främja och värna den akademiska friheten och den kultur som avses ovan. Sammanställningen ska inkludera en sammanfattande nationell bild och en internationell utblick. Uppdraget om fallstudier ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 februari 2024. Uppdraget i övriga delar ska redovisas senast den 15 maj 2024.

Vetenskaplig kvalitet

Enligt högskolelagen ska verksamheten avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen (1 kap. 4 §). Lärosätena har ett tydligt ansvar för att verksamheten bedrivs så att hög kvalitet uppnås och andra myndigheters arbete med uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring bidrar till att ytterligare stärka och utveckla forskningens kvalitet. Kvaliteten på lärosätenas forskning prövas fortlöpande i interna och externa processer, nationellt och internationellt, exempelvis i samband med beslut om anställningar, finansiering och publicering och i samband med examination i utbildning på forskarnivå (prop. 2020/21:60 s. 145–146).

Lärosätenas eget ansvar för kvalitetssäkring är utgångspunkten för det nationella kvalitetssäkringssystem som UKÄ ansvarar för. UKÄ har sedan 2017 haft uppdraget att inkludera forskningsverksamheten i kvalitetssäkringssystemet (s. 150). Enligt UKÄ:s instruktion ansvarar myndigheten även för att samordna nätverk mellan myndigheter som följer upp, utvärderar och analyserar verksamheten vid universitet och högskolor (7 a § förordningen [2012:810] med instruktion för Universitetskanslersämbetet). Andra aktörer som granskar högskolans verksamhet, exempelvis övriga forskningsfinansierare och vetenskapsakademier, bjuds också in till nätverket. Syftet med nätverket är att skapa en överblick över vilka uppföljningar, utvärderingar och andra analyser som genomförs, identifiera samarbetsmöjligheter, undvika överlappningar samt bidra till ökad kvalitet och effektivitet (UKÄ rapport 2022:10).

Enligt sin instruktion ska Vetenskapsrådet bl.a. fördela medel till forskning av internationellt hög kvalitet samt utvärdera forskning och bedöma forskningen och dess vetenskapliga kvalitet och betydelse (1 § förordningen [2009:975] med instruktion för Vetenskapsrådet).

Vetenskapsrådet använder sig av sakkunnigbedömning, s.k. peer review, för att bedöma ansökningarnas vetenskapliga kvalitet och forskningens potential. Bedömningen innebär att välmeriterade forskare inom samma eller närliggande ämnesområden granskar ansökningarna. Vetenskapsrådet har åtta grundläggande principer för att se till att bedömningen görs i enlighet med en sund granskningskultur och god forskningssed samt riktlinjer för sakkunnigbedömningen.

Vetenskapsrådet har också ett mer övergripande ansvar för att följa upp och analysera hur forskningssystemet som helhet fungerar. Inom ramen för den uppgiften utvärderas den svenska forskningens vetenskapliga kvalitet och betydelse för samhällets utveckling samt vissa riktade satsningar från regeringen. För att genomföra utvärderingarna anlitar Vetenskapsrådet experter inom det område som ska utvärderas. Experterna ingår i en panel och bedömer olika underlag som samlats in för utvärderingen, t.ex. enkäter, utfrågningar med företrädare för lärosäten, statistik och bibliometri. För att undvika jäv i bedömningen rekryteras ofta experter internationellt. Analyserna och utvärderingarna finns publicerade på Vetenskapsrådets webbplats.

Ett öppet vetenskapssystem

I budgetpropositionen för 2023 anför regeringen att öppen vetenskap bidrar till att upprätthålla och främja hög forskningskvalitet, stark forskningsintegritet och ökad samhällsnytta och gör också forskningsbaserad kunskap tillgänglig i samhället. Öppen vetenskap är en prioriterad fråga av regeringen under det svenska EU-ordförandeskapet. I det svenska ordförandeskapets program anges att omställningen till ett öppet vetenskapssystem innebär en omfattande utveckling där så många moment och verktyg som möjligt i forskningsprocessen görs öppet tillgängliga via internet. För att underlätta och driva på omställningen till öppen vetenskap finns även utmaningar och behov som behöver adresseras såväl nationellt som internationellt. Dessa gäller exempelvis kostnads-, kompetens- och meriteringsfrågor. Vidare aktualiseras frågor om säkerhet och skydd av forskningsdata, om vilka aktörer som har immateriella rättigheter till olika publikationer och forskningsresultat samt om hur aktörernas kunskap om och strategiska utnyttjande av dessa rättigheter kan främjas. Det svenska ordförandeskapet har tagit fram rådslutsatser om öppen vetenskap och vetenskaplig publicering som behandlas i Konkurrenskraftsrådet under våren 2023.

Öppen vetenskap har sedan 2016 varit ett prioriterat område i EU-kommissionens strategier, riktlinjer och rekommendationer och ses också som ett grundläggande tillvägagångssätt inom Horisont Europa. EU-kommissionen har också tagit fram ett antal målsättningar för öppen vetenskap. Omställningen drivs även globalt, bl.a. genom Unescos och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utvecklings (OECD) arbete med analyser och rekommendationer för öppen vetenskap.

I linje med riktlinjerna för öppen vetenskap i Horisont Europas program uppdaterade regeringen i den forskningspolitiska propositionen den nationella inriktningen för öppen vetenskap. Detta innebar ett tydliggörande av att vetenskapliga publikationer som är ett resultat av forskning som finansieras med offentliga medel ska vara omedelbart öppet tillgängliga fr.o.m. 2021. Vad gäller forskningsdata ska omställningen vara genomförd fullt ut senast 2026 (prop. 2020/21:60 s. 100–102).

För att påskynda omställningen till ett öppet vetenskapssystem fick Vetenskapsrådet och Kungliga biblioteket ett förtydligt uppdrag 2021 att främja och samordna arbetet med att införa öppen tillgång till forskningsdata respektive vetenskapliga publikationer (U2021/02276 och U2021/02275). Ett uppdrag för att fortsätta utveckla arbetet med öppen vetenskap gavs också till universitet och högskolor (U2021/02274). Av Kungliga bibliotekets regleringsbrev för 2022 (U2022/02287) framgår vidare att Kungliga biblioteket ska ta fram nationella riktlinjer för öppen vetenskap. I uppdraget ingår att ur ett helhetsperspektiv för öppen vetenskap identifiera gemensamma mål och prioriteringar, kartlägga rollfördelning och ansvarsområden samt definiera behov av stöd och vägledning. Vid genomförandet av uppdraget ska Kungliga biblioteket inhämta kunskap och underlag från Vetenskapsrådet samt kunskap och erfarenheter från universitet och högskolor och andra

berörda myndigheter och organisationer. Av Kungliga bibliotekets regleringsbrev för 2023 (U2023/00487) framgår att uppdraget har fått förlängd tid och ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 januari 2024.

Översyn av pliktlagen

En utredning har haft i uppdrag att se över regelverket för pliktleverans av material och Kungliga bibliotekets övriga arbete med att samla in, beskriva, bevara och tillhandahålla material (dir. 2019:84). Utredningen överlämnade betänkandet Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial (SOU 2021:32) med förslag om en ny pliktmateriallag för en effektiv och långsiktigt hållbar pliktmaterialinsamling i april 2021. I betänkandet föreslår utredningen att en ny pliktmateriallag, med tillhörande förordning, ska ersätta dagens regelverk. Den nya lagen ska så långt det är möjligt göras medie-, teknik- och formatoberoende och utformas så att den tillåter insamling av det som i dag samlas in med plikt, det som samlats in tidigare men som på grund av teknikutvecklingen inte längre omfattas av regelverket och det som sprids och kommer att spridas i nya medier, med ny teknik och i nya format. Betänkandet har remissbehandlats och bereds fortfarande inom Regeringskansliet.

Etikprövningslagen

Syftet med lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor, etikprövningslagen, är att skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning (1 §). Lagen ska bl.a. tillämpas på forskning som utförs i Sverige om forskningen innebär ett fysiskt ingrepp, på såväl levande som avlidna personer, om den sker med en metod som syftar till att påverka en människa fysiskt eller psykiskt och om den innefattar behandling av känsliga personuppgifter eller av uppgifter om brott (3–5 §§). Lagen ställer krav på att sådan forskning har godkänts vid en etikprövning av Etikprövningsmyndigheten innan den får utföras. Ett godkännande avser ett visst projekt eller en på något liknande sätt bestämd forskning (6, 23 och 24 §§).

Etikprövningsmyndighetens beslut kan överklagas till Överklagandenämnden för etikprövning. Nämnden utövar också tillsyn över etikprövningslagen. Överklagandenämndens tillsyn omfattar dels forskning som har fått godkännande vid etikprövning, dels forskning som bedrivs där tillstånd saknas (31, 34 och 35 §§). Tillsynsbeslut som gäller förelägganden eller förbud kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol (37 §).

Översyn av systemet för etikprövning av forskning

I ett pressmeddelande den 17 maj 2023 aviserade regeringen en utredning av systemet för etikprövning av forskning. Avsikten med översynen är att svenska forskare ska få mer tid till forskning och en större akademisk frihet.

Regeringen framför att avvägningen mellan etik och forskningens effektivitet måste vara rimlig. Ett exempel på effekt av dagens etikprövningssystem som framförs är att forskningsområden som inte handlar om integritetskänsliga frågor ändå avkrävs etikprövning. Det gäller inte minst inom samhällsvetenskap och humaniora och vid hantering av personuppgifter.

Etikprövningsmyndigheten har samtidigt fått ett nytt uppdrag (U2023/01623) att göra en kartläggning av ansökningar som enbart rör personuppgifter. Rapporteringen ska sedan bl.a. kunna användas som underlag för att bedöma behovet av att införa undantag för viss forskning från kravet på godkännande vid etikprövning. I uppdraget ingår även att Etikprövningsmyndigheten ska inhämta synpunkter från Överklagandenämnden för etikprövning. Uppdraget ska redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 22 februari 2024.

Utskottets ställningstagande

I fråga om forskningens frihet vill utskottet understryka att den är av grundläggande betydelse och ska främjas och värnas. Utskottet vill påminna om att den är reglerad i regeringsformen och skyddas genom bestämmelser i högskolelagen. Dessutom har regeringen nyligen gett UKÄ i uppdrag att följa upp universitets och högskolors arbete med akademisk frihet. Förutom särskilda fallstudier ska en sammanfattande nationell bild tas fram liksom en internationell utblick göras.

Utskottet vill framhålla betydelsen av att medel till forskning fördelas på grundval av en vetenskaplig bedömning av forskningen i fråga. Excellens och kvalitet är avgörande för att svensk forskning i framtiden ska vara konkurrenskraftig och bidra till Sveriges välfärd.

Utskottet vill påminna om att Vetenskapsrådet har ett övergripande ansvar för att följa upp och analysera hur forskningssystemet som helhet fungerar. Inom ramen för den uppgiften utvärderas den svenska forskningens vetenskapliga kvalitet och betydelsen för samhällets utveckling.

Utskottet vill också uppmärksamma att UKÄ ansvarar för ett nationellt kvalitetssäkringssystem där lärosätenas forskningsverksamheter ingår. UKÄ granskar och följer upp lärosätenas eget kvalitetssäkringsarbete för att se till att lärosätena når upp till kvalitetskraven enligt högskolelagen.

När det gäller fördelning av forskningsmedel uppmärksammar utskottet att forskningsfinansiärerna har haft ett uppdrag att i samråd med universitet och högskolor arbeta vidare med utvecklingen av modellen för kvalitetsbaserad fördelning av lärosätenas anslag för forskning och utbildning på forskarnivå. Forskningsfinansiärernas rapport bereds för närvarande inom Regeringskansliet. I budgetpropositionen för 2023 angav regeringen att den kommer att återkomma i frågan om hur forskningsanslag ska fördelas och att det är viktigt att modellen är genomarbetad för att säkerställa att den lever upp till syftet att sätta forskningens kvalitet i centrum.

Utskottet vill också påminna om pågående utredning som ser över den statliga organisationen för extern forsknings- och innovationsfinansiering. Syftet med översynen är bl.a. att säkerställa att organisationen effektivt stöder forskning och innovation av högsta kvalitet.

I fråga om inriktningen på forskningen inom EU vill utskottet betona att Sverige under förhandlingarna inför att det nuvarande ramprogrammet Horisont Europa antogs drev frågan om vetenskaplig excellens som urvalskriterium för deltagande i programmet. Överläggningar ägde rum i utskottet inför att Horisont Europa-paketet antogs och utskottet ställde sig bakom rådets förslag till Horisont Europa-paket samt regeringens ståndpunkt att prioritering fortsatt ska vara baserad på excellens och kvalitet.

Utskottet välkomnar att öppen vetenskap är en prioriterad fråga av regeringen under det svenska EU-ordförandeskapet. Enligt utskottet bidrar öppen vetenskap till att upprätthålla och främja hög forskningskvalitet, stark forskningsintegritet och ökad samhällsnytta och gör också forskningsbaserad kunskap tillgänglig i samhället. Utskottet noterar också att Kungliga biblioteket har flera uppdrag kopplade till att främja öppen vetenskap.

När det gäller behovet av en ny modern pliktlag för att säkra insamling och tillgång till såväl tryckt som digitalt material vill utskottet inte föregripa regeringens beredning av förslagen från Pliktmaterialutredningen.

Slutligen konstaterar utskottet att regeringen har aviserat en utredning av systemet för etikprövning av forskning och att Etikprövningsmyndigheten har fått ett uppdrag att kartlägga ansökningar som berör vissa personuppgifter. Utskottet vill inte föregripa resultatet av detta arbete.

Mot ovanstående bakgrund och med hänvisning till gällande bestämmelser och pågående beredning avstyrker utskottet motionerna 2022/23:1026 (SD) yrkandena 1–3, 8 och 9, 2022/23:2082 (M) yrkandena 13–16, 2022/23:2126 (M) yrkandena 1 och 2 samt 2022/23:2132 (S) yrkandena 12, 13 och 21.

Forskare och doktorander

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om forskare och doktorander.

Jämför reservation 6 (S) och 7 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 14 framför motionärerna att forskare bör ges tryggare anställningar. Det är ett sätt att stärka forskningens frihet, enligt motionärerna.

I yrkande 15 anser motionärerna att nya karriärvägar mellan högskolan och det omgivande samhället behöver öppnas för att bl.a. höja kvaliteten i välfärden och andra kunskapsintensiva verksamheter.

I yrkande 22 anser motionärerna att förekomsten av staplingar av tidsbegränsade anställningar behöver ses över. Det är bl.a. viktigt ur ett jämställdhets- och arbetsmiljöperspektiv.

I kommittémotion 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 10 anser motionärerna att regeringen borde verka för att förbättra anställningsvillkoren för forskare.

Enligt motion 2022/23:419 av Staffan Eklöf (SD) bör regeringen se över möjligheten till återinträde i akademisk forskning.

I motion 2022/23:422 av Staffan Eklöf (SD) anser motionären att regeringen bör kartlägga vilka hinder som finns för äldre forskare att fortsätta att forska och att den bör agera för att undanröja dessa.

Bakgrund och gällande rätt

Professorer och andra lärare

I 3 kap. högskolelagen (1992:1434) anges att det för utbildning och forskning ska finnas professorer och lektorer anställda som lärare vid lärosätena (2 §). Anställning som professor är den främsta anställningen som lärare, enligt lagen. Vidare framgår att det är regeringen som meddelar föreskrifter om de behörighetskrav och bedömningsgrunder som ska gälla vid anställning av professorer och lektorer.

I 4 kap. högskoleförordningen (1993:100) anges att lärare anställs av högskolan (1 §). I förordningen regleras behörighet och bedömningsgrunder vid anställning av professorer, lektorer och biträdande lektorer samt förfarandet vid anställning.

Endast den som har visat såväl vetenskaplig som pedagogisk skicklighet får anställas som professor enligt 4 kap. 3 § högskoleförordningen.

Av 4 kap. 4 § högskoleförordningen framgår att behörig att anställas som lektor är den som dels har visat pedagogisk skicklighet, dels har avlagt doktorsexamen eller har motsvarande vetenskaplig kompetens eller någon annan yrkesskicklighet som är av betydelse med hänsyn till anställningens ämnesinnehåll och de arbetsuppgifter som ska ingå i anställningen.

I 4 kap. 12 a § högskoleförordningen anges att en biträdande lektor får anställas tills vidare, dock under en tid om minst fyra och högst sex år som bestämts av lärosätet före anställningen. Syftet med anställningen är att läraren ska ges möjlighet att utveckla sin självständighet som forskare och meritera sig såväl vetenskapligt som pedagogiskt för att uppfylla kraven på behörighet för en anställning som lektor. En biträdande lektor ska enligt 12 c § efter ansökan befordras till en tillsvidareanställning som lektor om den biträdande lektorn har behörighet för en sådan anställning och dessutom bedöms lämplig vid en prövning enligt de bedömningsgrunder som lärosätet vid utlysningen har ställt upp för anställningen.

Om inte någonting annat följer av föreskrifter som meddelas av regeringen, bestämmer varje lärosäte själv vilka kategorier av lärare utöver professor och

lektor som ska anställas där samt om de behörighetskrav och bedömningsgrunder som ska gälla vid anställning av sådana lärare (6 §).

I förordningen finns det också särskilda bestämmelser om tidsbegränsade anställningar som lärare inom konstnärlig verksamhet, adjungerad professor och gästprofessor.

Doktorander

Doktorander är studenter som är antagna till och bedriver utbildning på forskarnivå (1 kap. 4 § högskoleförordningen). Anställning som doktorand är en tidsbegränsad anställningsform som regleras i 5 kap. högskoleförordningen. Högskolorna får ha särskilda anställningar för doktorander för att dessa ska genomföra sin utbildning på forskarnivå (5 kap. 1 §). Det är bara den som antas eller redan har antagits till en utbildning på forskarnivå vid en högskola som får anställas som doktorand (5 kap. 3 §). En anställning som doktorand gäller tills vidare, dock längst till en viss tidpunkt och aldrig för längre tid än ett år efter avlagd doktorexamen eller konstnärlig doktorexamen. Den första anställningen får gälla högst ett år, och anställningen får förnyas med högst två år i taget. En person får vara anställd som doktorand under sammanlagt högst åtta år (5 kap. 7 §).

Reglering av tidsbegränsade anställningar

En person inom högskolan kan vara tidsbegränsat anställd på olika grunder. En del tidsbegränsade anställningar utgår från högskolans särskilda reglering och kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. Därutöver gäller lagen (1982:80) om anställningsskydd, förkortad LAS, i högskolan, vars huvudregel är tillsvidareanställning men som även reglerar vissa tidsbegränsade anställningar. Det är möjligt att anställa tidsbegränsat för olika lång tid beroende på vilken grund för tidsbegränsning en anställning har; t.ex. medger ett postdoktoravtal en tidsbegränsad anställning på upp till tre år; som biträdande lektor medges fyra till sex års tidsbegränsad anställning och som adjungerad professor högst tolv år (UKÄ rapport 2022:5 Stapling av tidsbegränsade anställningar i högskolan, s. 10).

Förbättrade karriärvägar

Forskarkarriärutredningen lyfte i sitt betänkande Trygghet och attraktivitet – en forskarkarriär för framtiden (SOU 2016:29) 2016 fram ett antal brister i karriärstrukturen i svensk högskola. Med detta betänkande som grund genomförde regeringen under 2017 och 2018 flera förändringar för att skapa tydligare och mer förutsägbara karriärvägar för doktorander och unga forskare. Bland annat infördes en nationell meriteringsanställning för viss tid, kallad biträdande lektor, i syfte att göra vägen till en tillsvidareanställning mer överskådlig och transparent. Vidare avskaffades utbildningsbidraget, som varit mindre fördelaktigt än en doktorandanställning, och ett antal förbättringar gjordes av stipendiefinansierade doktoranders villkor. Regeringen betonade

vidare att det är angeläget att främja mobilitet mellan lärosäten men även mellan lärosäten och andra samhällssektorer, t.ex. näringslivet och offentlig verksamhet. I samband med reformen gav regeringen UKÄ i uppdrag (U2017/03010) att utveckla uppföljningen av vissa anställningar, däribland meriteringsanställningar och visstidsanställningar, samt mobiliteten i högskolan (prop. 2020/21:60 s. 116–117). I en ändring av UKÄ:s regleringsbrev för budgetåret 2021 (U2021/01513) beslutade regeringen om ett antal uppdrag inom området, bl.a. att följa upp andelen visstidsanställningar vid universitet och högskolor och att följa upp mobiliteten, i båda riktningarna, mellan högskolan och andra sektorer. En slutredovisning av dessa uppdrag ska lämnas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 15 mars 2024.

I UKÄ:s delredovisning av uppdraget om uppföljning av visstidsanställningar från den 1 februari 2023 framför UKÄ att myndigheten under 2022 publicerade två rapporter som relaterar till uppföljningen av tidsbegränsade anställningar, dels Karriärvägar och meriteringssystem i högskolan, dels Stapling av tidsbegränsade anställningar i högskolan. Från rapporten om stapling kan UKÄ dra slutsatsen att företeelsen att varva olika tidsbegränsade anställningar inte verkade vara ett utbrett problem i sektorn och att den fortsatta uppföljningen därför bör ha en bredare ansats. Vidare konstaterar UKÄ i delredovisningen av uppdraget att många av de tidsbegränsade anställningar som finns i högskolan är en del av det etablerade meriteringssystemet och andra är en del av högskolans samverkan med det omgivande samhället. Myndigheten anser att det är viktigt att i statistiken separera dessa typer av anställningar från andra typer av tidsbegränsade anställningar inom högskolan och kommer framöver att lägga till en variabel i statistiken för att öka urskiljningsnivån (UKÄ rapport 2022:5).

I UKÄ:s delredovisning av uppdraget om uppföljning av mobilitet mellan högskolan och andra sektorer från den 1 februari 2023 redovisar UKÄ bl.a. statistik om adjungerade forskare inom den svenska högskolan. En adjungerad forskare är en person som har sin huvudsakliga anställning utanför högskolan och är deltidsanställd vid ett lärosäte. Statistiken visar att antalet adjungerade forskare inom högskolan ökade under perioden 2012–2021. UKÄ framför också i delredovisningen att myndigheten under 2022 arbetade med att utveckla metoden för att mäta mobilitet mellan högskolan och andra sektorer. Arbetet har fokuserats på mobilitet bland forskare vid svenska lärosäten som rekryterats från andra sektorer samt forskare som lämnat högskolan för arbete i andra sektorer. Den tidigare metod som UKÄ använt för att mäta rörligheten från lärosäten till andra sektorer underskattade den faktiska rörligheten. UKÄ fortsätter arbetet med metodutveckling under 2023.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet är goda anställningsvillkor för de verksamma i högskolan en förutsättning för hög kvalitet i den högre utbildningen och forskningen. Här har meriteringsanställningarna en viktig funktion. Vidare är forskares rörlighet

en viktig del i forskningen och det är därför angeläget att forskarmobiliteten främjas.

Utskottet konstaterar också att regeringen följer upp vissa typer av anställningar inom universitet och högskolor, däribland meriteringsanställningar och visstidsanställningar, och mobiliteten i högskolan, och att UKÄ har ett flertal särskilda uppdrag om detta.

Utskottet anser inte att det finns skäl att föreslå förändringar i den gällande regleringen.

Mot ovanstående bakgrund och med hänvisning till gällande bestämmelser och pågående arbete avstyrker utskottet motionerna 2022/23:419 (SD), 2022/23:422 (SD), 2022/23:1026 (SD) yrkande 10 och 2022/23:2132 (S) yrkandena 14, 15 och 22.

Jämställdhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om jämställdhet inom forskning.
Jämför reservation 8 (SD), 9 (V) och 10 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 6 anför motionärerna att jämställdhet ska råda inom akademien genom att alla så långt som möjligt ska ges samma förutsättningar.

I yrkande 7 framhåller motionärerna att ingen form av kvotering ska vara tillåten när det gäller anslagsförfarande eller tillsättning av tjänster. Både anslag och tjänster ska fördelas på strikt meritokratiska grunder.

I kommittémotion 2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V) yrkande 4 anser motionärerna att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur doktorandutbildningen kan bli jämställd.

I partimotion 2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 12 framhåller motionärerna betydelsen av en jämställd akademi, att forskningsmedel bör fördelas jämställt och att en plan för att uppnå detta bör upprättas. För att genusperspektiv ska få ett starkare genomslag i forskning, utbildning och forskningsfinansiering lyfter motionärerna bl.a. betydelsen av lärosätenas arbete med jämställdhetsintegrering. Ett likalydande förslag finns i kommittémotion 2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 78.

I motion 2022/23:348 av Rickard Nordin (C) yrkande 2 framför motionären att jämställdheten bör förbättras inom den högre utbildningen.

I partimotion 2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 11 vill motionärerna införa rekryteringsmål till Sveriges lärosäten för att öka andelen kvinnor i nyrekrytering av professorer.

Bakgrund och gällande rätt

Jämställdhet

Enligt högskolelagen (1992:1434) ska jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iaktas och främjas i högskolornas verksamhet (1 kap. 5 §). Det ska vid beslut om anställningar endast fästas avseende vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet, i enlighet med regeringsformen och lagen (1994:260) om offentlig anställning. Ett av de tre delmålen till regeringens forskningspolitiska mål anger att en övergripande kvalitetsförstärkning av forskningen ska ske och jämställdheten ska öka. I den forskningspolitiska propositionen angav regeringen att den avser att utveckla myndighetsstyrningen så att den tydligare främjar en jämställd högskola med goda arbetsvillkor (s. 155).

Sedan 2016 har alla statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping haft i uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering i syfte att nå de jämställdhetspolitiska målen (skr. 2016/17:10). Av regleringsbrevet för 2023 för universitet och högskolor (U2022/02763) framgår att universitet och högskolor fortsatt ska arbeta med att verksamheterna ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen, t.ex. i fråga om lika möjligheter till karriärvägar och genomströmning.

Av Jämställdhetsmyndighetens regleringsbrev för 2023 (A2023/00515) framgår att myndigheten ska fortsätta att stödja bl.a. de statliga lärosätena i deras arbete med jämställdhetsintegrering. Delredovisningar ska göras årligen med en uppföljning av lärosätenas inriktningar för arbetet och en analys av lärosätenas hittills uppnådda resultat av arbetet med jämställdhetsintegrering.

Vetenskapsrådet var en av de första myndigheter som ingick i regeringens satsning på jämställdhetsintegrering i myndigheter (JIM), och sedan 2013 har myndigheten haft ett fortsatt uppdrag i fråga om jämställdhetsintegrering. Även Formas, Forte och Vinnova ingår i satsningen. Vetenskapsrådet driver också ett nätverk för s.k. JIM-myndigheter med ansvar inom högskolan. Enligt den forskningspolitiska propositionen visar Vetenskapsrådets arbete med jämställdhet att deras insatser för att utbilda och uppmärksamma personal och granskare på jäv och fallgropar vad gäller jämställdhet har gett resultat. Beviljandegraden vid ansökningar om bidrag hos Vetenskapsrådet är sedan flera år jämn mellan män och kvinnor. I den forskningspolitiska propositionen angavs att det är viktigt att bevara det goda resultat som arbetet har bidragit till och att även fortsättningsvis aktivt jobba för ökad jämställdhet samt sprida medvetenhet om hur jämställdhetsfrågor bör hanteras i ansökningsberedningen (prop. 2020/21:60 s. 120–121).

Utifrån den nationella regleringen är det ett strategiskt arbetsgivaransvar för universitet och högskolor att själva organisera lokala meriteringssystem. Meriteringssystem kan spela en viktig roll i hur, utöver forskningsmeriter, exempelvis undervisning, samband mellan forskning och utbildning samt samverkan med omgivande samhälle premieras. Meriteringssystem med öppen och transparent rekrytering är också viktiga för att ge kvinnor och män lika möjligheter att meritera sig. Regeringen har därför följt upp lärosätenas

strategiska arbete med karriärvägar och meriteringssystem genom ett uppdrag till UKÄ (U2021/01513). I uppdraget ingick även att kartlägga hur kvinnors och mäns möjligheter att meritera sig tillvaratas. Av undersökningen (UKÄ rapport 2022:6) framgår att lärosätena arbetar aktivt med att åstadkomma jämställdhet vid rekrytering och meritering. Utvecklingen av jämställdheten har på övergripande nivå varit positiv sett till fördelningen av kvinnor och män på olika anställningar och deras möjligheter att meritera sig. Samtidigt visar undersökningen att det fortfarande är stora könsskillnader mellan ämnen. Om könssegregeringen efter ämne inte jämnas ut kommer troligen de problem som är specifika för det underrepresenterade könet i akademien att fortgå, enligt undersökningen (s. 122).

Rekrytering av professorer

Av budgetpropositionen för 2023 framgår att andelen kvinnor under de senaste tio åren har ökat inom samtliga anställningskategorier inom den forskande och undervisande personalen med undantag för meriteringsanställningar. Professorer är den anställningskategori där könsfördelningen har ändrats mest under de senaste tio åren. Andelen kvinnliga professorer ökade från 23 procent 2011 till 32 procent 2021. En uppföljning av rekryteringsmålen för perioden 2017–2019 visar dock att det inte har skett någon ökning av andelen kvinnor bland nyrekryterade professorer. I alla ämnen förutom medicin och hälsovetenskap har andelen i stället minskat. Rekryteringsmål för könsfördelningen bland nyrekryterade professorer har funnits sedan 1997 och har satts upp i treårsperioder (prop. 1996/97:141 s. 39). De nuvarande rekryteringsmålen gäller för tidsperioden 2021–2023 med målet att hälften av de nyrekryterade professorerna vid universitet och högskolor ska vara kvinnor 2030 (prop. 2022/23:1 utg.omr.16 avsnitt 6.2).

Av UKÄ:s regleringsbrev för 2023 (U2022/04010) framgår att myndigheten bl.a. ska följa upp och utvärdera mål för rekrytering av professorer. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 15 mars 2024.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill påminna om att de statliga universiteten och högskolorna enligt högskolelagen alltid ska iaktta och främja jämställdhet mellan kvinnor och män i sin verksamhet. Vidare ska vid anställningar avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet, enligt regeringsformen och lagen om offentlig anställning.

Utskottet vill också uppmärksamma att det i ett av delmålen till regeringens forskningspolitiska mål anges att jämställdheten ska öka.

Utskottet vill framhålla att arbetet för ökad jämställdhet vid lärosätena bedrivs på flera sätt, t.ex. genom uppdraget att arbeta med jämställdhetsintegrering. Av regleringsbrevet för 2023 för universitet och högskolor framgår i fråga om uppdraget om jämställdhetsintegrering att universitet och

högskolor fortsatt ska arbeta med att verksamheterna ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen, t.ex. i fråga om lika möjligheter till karriärvägar och genomströmning.

Likaså ska Jämställdhetsmyndigheten enligt sitt regleringsbrev för 2023 fortsätta stödja lärosätena i deras arbete med jämställdhetsintegrering.

Även de statliga forskningsråden har i uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering. Vid ansökan om bidrag hos Vetenskapsrådet är beviljandegraden sedan flera år jämn mellan män och kvinnor.

Utskottet vill även påminna om att regeringen beslutat om ett rekryteringsmål för perioden 2021–2023 med målet att hälften av de nyrekryterade professorerna vid universitet och högskolor ska vara kvinnor 2030.

Mot ovanstående bakgrund och med beaktande av gällande bestämmelser och pågående arbete finner utskottet inte skäl att föreslå några ytterligare åtgärder med anledning av motionsyrkandena. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2022/23:82 (V) yrkande 4, 2022/23:348 (C) yrkande 2, 2022/23:884 (C) yrkande 78, 2022/23:1026 (SD) yrkandena 6 och 7, 2022/23:1673 (C) yrkande 12 och 2022/23:2277 (MP) yrkande 11.

Särskilda forskningssatsningar och samarbeten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om särskilda forskningssatsningar och samarbeten samt forskning om alternativa metoder till djurförsök.

Jämför reservation 11 (S), 12 (SD), 13 (C), 14 (MP), 15 (SD) och 16 (V, MP).

Motionerna

Särskilda forskningssatsningar och samarbeten

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 19 lyfter motionärerna fram betydelsen av polarforskning för klimat och säkerhet samt betydelsen av ett nytt polarforskningsfartyg.

I yrkande 20 framförs behovet av ett särskilt forsknings- och utbildningsprogram för cybersäkerhet med syftet att säkra kompetens- och kunskapsförsörjningen på området.

I motion 2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2 anser motionärerna att det bör satsas på forskning om mödra- och förlossningsvård för att sätta nytänkande och innovativ förlossning på kartan.

I motion 2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S) vill motionärerna stärka forskningen om kvinnors hälsa. Sjukdomar som förekommer främst bland kvinnor är ofta lågprioriterade inom forskningen, enligt motionärerna.

I motion 2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S) lämnar motionärerna förslag om att stärka forskningen och kunskapen om kvinnorelaterade sjukdomar för att säkerställa en jämställd vård i hela landet.

I motion 2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1 anför motionärerna att forskningen om arbetsmiljö och arbetsliv bör stärkas.

Enligt motion 2022/23:1740 av Laila Naraghi (S) bör regeringen se över forskningsbehov och lagstiftning om ökad insyn i algoritmer och artificiell intelligens (AI). Detta är viktigt för att säkra såväl medborgarnas personliga integritet som det demokratiska styrelseskicket, anser motionären.

I kommittémotion 2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6 uppmärksammas frågan om forskning och utveckling kopplad till gruvnäringens behov. För att främja gruvnäringen bör mer resurser avsättas för både grundforskning och tillämpad forskning med målsättning att stärka svensk gruvindustris ställning i en internationell kontext, enligt motionärerna.

I kommittémotion 2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4 vill motionärerna att utbildning och forskning inom metallurgi ska prioriteras. Genom prioritering av forskning och utveckling kopplad till stålindustrin kan inhemska tekniska landvinningar bli en viktig exportvara jämte stålet, anser motionärerna.

I kommittémotion 2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7 framhålls att möjligheten att utveckla forskningscentret Vaartoe/Cesam bör utredas, och i förlängningen bör ett fristående nationellt samiskt forskningscentrum inrättas.

Enligt kommittémotion 2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28 bör strategisk forskning inom sjöfarten prioriteras. Motionärerna anser att Sverige bör satsa på färre och mer strategiska forskningsområden inom sjöfart.

I motion 2022/23:556 yrkande 4 av Markus Wiechel m.fl. (SD) framhålls att en satsning på svensk forskning om cannabis- och hampabaserade läkemedel bör övervägas.

I motion 2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD) önskar motionären att förutsättningarna för svensk sjöfartsforskning ska utredas i syfte att utveckla den.

I motion 2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) anser motionären att möjligheterna att prioritera forskning om de positiva effekter fysisk och social aktivitet har på psykiskt dåligt mående bör ses över, i syfte att minska användningen av psykofarmaka.

Enligt partimotion 2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 79 behöver kunskapen om våld och tvång i ungas nära relationer öka. Motionärerna anser att frågan om våld i ungas nära relationer är eftersatt ur forskningshänseende i Sverige, vilket måste åtgärdas.

I yrkande 121 framför motionärerna att det bör övervägas att inrätta ett flerårigt nationellt forskningsprogram med målet att förbättra kunskapsläget om sjukdomar som drabbar kvinnor och stärka förutsättningarna för en jämställd vård och omsorg. Ett likalydande förslag finns i kommittémotion 2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkande 63.

I partimotion 2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 175 vill motionärerna se stärkt forskning och utveckling inom de gröna näringarna.

I kommittémotion 2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31 vill motionärerna verka för att EU:s forskningssatsningar på antibiotika ska öka. Det krävs bl.a. mer grundforskning för att få fram de nya antibiotika-preparat som behövs.

I kommittémotion 2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33 vill motionärerna att ett cybercampus etableras i Sverige för att stärka forskning, utbildning och innovation i fråga om cybersäkerhet.

Enligt kommittémotion 2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19 är forskningen om kvinnliga sexualbrottsförövare eftersatt och behöver stärkas.

I kommittémotion 2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 33 begärs att den praktiktäna forskningen stärks och att möjligheterna förbättras för yrkesverksamma lärare att bedriva praktiktäna forskning på deltid.

I yrkande 87 lyfter motionärerna betydelsen av forskning om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

I kommittémotion 2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkande 28 anser motionärerna att regeringen bör se över hur möjligheterna att genomföra forskning inom primärvårdens behandling av psykisk ohälsa kan förbättras.

I yrkande 59 anför motionärerna att förutsättningarna för forskning och kliniska prövningar inom den regionala hälso- och sjukvården behöver stärkas.

I kommittémotion 2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10 vill motionärerna främja mer samverkan mellan myndigheter och forskningsorganisationer samt lärosäten om modern vatten- och va-teknik.

Enligt kommittémotion 2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13 bör det nordiska samarbetet om forskning stärkas.

I motion 2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3 vill motionären se höjda anslag till forskning om äldres sjukdomar.

I partimotion 2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99 framhåller motionärerna att satsningarna på forskning om hur man förebygger hedersvåld behöver öka.

I motion 2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande 1 vill motionärerna att forskningen om amyotrofisk lateral skleros (ALS) stärks.

I motion 2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP) vill motionärerna stärka forskningen om Ehlers-Danlos syndrom, bl.a. om hur det uppstår, hur det skulle kunna botas och hur man kan underlätta livet för de drabbade.

Forskning om alternativa metoder till djurförsök

I motion 2022/23:1320 av Jytte Guteland och Sofia Skönnbrink (båda S) vill motionärerna stödja en snabbare omställning från djurförsök till alternativa metoder.

I kommittémotion 2022/23:997 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 26 anser motionärerna att det behövs ökat stöd till forskning för att ta fram djurfria alternativ till dagens djurförsök.

Enligt motion 2022/23:1088 av Jan Ericson (M) bör möjligheten att minska mängden djurförsök ses över. Djurförsök kan ibland vara nödvändiga i viktig medicinsk forskning, men med rätt stöd till nya alternativa forskningsmetoder kan djurfria metoder utvecklas, enligt motionären.

I motion 2022/23:1785 av Ulrika Heindorff (M) yrkande 2 anser motionären att Sverige behöver en strategi med målet att lansera fler innovativa modeller för alternativ till djurförsök.

I kommittémotion 2022/23:1248 av Kajsa Fredholm m.fl. (V) yrkande 18 framhåller motionärerna att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på en handlingsplan för övergång till djurfri forskning. Motionärerna framför att EU:s försöksdjursdirektiv är mycket tydligt med att det slutliga målet för djurförsök är att ersätta alla försök på levande djur så snart det är vetenskapligt möjligt.

Bakgrund och gällande rätt

Fördelning av medel till forskning

Medel till forskning ska fördelas på grundval av en vetenskaplig bedömning av forskningen i fråga. Det framgår bl.a. av lag (2000:662) om Vetenskapsrådet. Det finns tre statliga forskningsråd. Vetenskapsrådet ger stöd till grundforskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom alla vetenskapsområden. Formas finansierar grundforskning och behovsmotiverad forskning inom områdena miljö, areella näringar och samhällsbyggande och Forte som finansierar grundforskning samt behovsstyrd forskning inom områdena arbetsmarknad, arbetsorganisation, arbete och hälsa, folkhälsa, välfärd, omsorg samt sociala relationer. Vidare finns också stiftelser som finansierar forskning. Därutöver finansierar EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horisont Europa, forskning inom olika områden. Forskningsfinansiärerna har till uppgift att i konkurrens mellan forskare och forskargrupper besluta om finansiering av forskning.

Det är också möjligt för lärosäten att själva initiera forskning inom forskningsområden inom ramen för sina direkta forskningsanslag.

Inom ramen för den forskningspolitiska propositionen, som återkommer varje mandatperiod, presenteras vissa forskningsområden och särskilda forskningssatsningar. Medel för forskningssatsningarna beslutas i budgetpropositionen och fördelas sedan genom regleringsbrev.

Några forskningssatsningar beskrivs närmare i det kommande avsnittet.

Forskning om kvinnors hälsa

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Att socioekonomiska faktorer kan påverka hälsostatus är känt sedan länge, men även faktorer såsom

kön och funktionsnedsättning kan ha betydelse. Den medicinska forskningen om kvinnors hälsa och sjukdomar når inte ut i verksamheterna tillräckligt snabbt och gör att många kvinnor blir lidande i onödan. Det behövs bättre sätt att tillvarata och sprida forskningsresultat inom området så att ny evidens kontinuerligt tas upp av vården. För att säkerställa en jämlik vård behövs också mer kunskap om hur olika faktorer hos patienten påverkar hälsoutfall, men även om vårdutnyttjande och kvalitet i den vård som ges (s. 77).

I budgetpropositionen för 2023 anger regeringen att den förstärker och förlänger satsningen på förlossningsvården och kvinnors hälsa. Regeringen föreslår att 1,7 miljarder kronor avsätts för satsningen på kvinnors hälsa och förlossningsvården 2023 och beräknar 1,5 miljarder kronor årligen 2024 respektive 2025. Regeringen framför att den bl.a. ser behov av satsningar på förlossningsvården och på sjukdomar och symtom som drabbar kvinnor. Kunskap om orsaken bakom sjukdomarna och därmed förutsättningarna för att diagnostisera och erbjuda god vård och behandling behöver utvecklas (prop. 2022/23:1 utg.omr. 9 s. 50).

Av Fortes regleringsbrev för 2023 (S2022/04810) framgår att Forte, i samarbete med Vetenskapsrådet, ska göra en analys av forskningsbehovet inom området kvinnors hälsa och sjukdomar. Arbetet ska leda fram till ett förslag om hur en forskningssatsning inom området kan utformas. Analysen ska inbegripa flera aspekter av området och olika vetenskapliga ansatser och perspektiv. Redovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 1 november 2023.

Ett nationellt forskningsprogram om psykisk hälsa

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Psykisk ohälsa eller psykisk sjukdom innebär ofta svårigheter och sämre levnadsförhållanden för den enskilde. Utredningar har visat att det finns stora kunskapsluckor inom området och att det behövs forskning för att förbättra kunskapsläget. Ett nationellt forskningsprogram om psykisk hälsa bör därför enligt regeringen inrättas av Forte i samverkan med andra relevanta forskningsfinansiärer och aktörer. Forskningsprogrammet bör inkludera barns och ungdomars psykiska hälsa, förebyggande och tidiga insatser vid psykisk ohälsa, suicidprevention samt samordnade insatser för personer med svår psykiatrisk problematik. Det handlar bl.a. om att bidra med kunskap om hur evidensbaserade metoder kan omsättas i praktiken. Forskningen bör också inriktas mot mer samordnade insatser för personer med svår psykiatrisk problematik, t.ex. i form av samsjuklighet i missbruk och annan psykisk diagnos eller närliggande tillstånd, i syfte att åstadkomma bättre och mer samordnade insatser för dessa personer eller forskning om hur evidensbaserade metoder kan införas i verksamheterna. Programmet bör verka för att finansiera tvärvetenskaplig forskning utifrån prioriterade kunskapsbehov, samla forskningen, skapa plattformar för att sprida och nyttiggöra resultat samt stimulera strategisk

samverkan mellan finansiärer, forskningsutförare, relevanta myndigheter och andra användare av forskningsresultaten (s. 86–87).

Av Fortes regleringsbrev för 2021 framgick att forskningsrådet under 2021 skulle inrätta ett tioårigt nationellt forskningsprogram om psykisk hälsa (U2017/02404).

I Fortes regleringsbrev för 2023 (S2022/04810) anges att minst 60 miljoner kronor ska avsättas till det nationella forskningsprogrammet om psykisk hälsa.

Äldreforskning

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Vård och omsorg för personer med demenssjukdom är mycket resurskrävande, vilket är en stor utmaning också för den offentliga vården och omsorgen. Det finns därför ett stort samhälleligt intresse av att utveckla vård och omsorg och att forska om hur situationen för personer med demenssjukdom och deras anhöriga kan utvecklas. Sådana studier kan ha en bred spännvidd, t.ex. grundforskning om orsaker till Alzheimers sjukdom, utveckling av läkemedel, vård och kvalitetsregister, epidemiologi, patientcentrerad vård och stöd till anhöriga. Inom ramen för Fortes anslagsökning för forskning föreslogs i den forskningspolitiska propositionen resurser för varje år den kommande treårsperioden för äldreforskning (s. 85–86).

Av Fortes regleringsbrev för 2023 (S2022/04810) framgår att minst 30 miljoner kronor ska avsättas för äldreforskning.

Stöd till utveckling av ny molekylär diagnostik och behandling

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Projektet Genomic Medicine Sweden (GMS) har en bärande funktion för att förverkliga det mål som sätts upp i den nationella life science-strategin (N2019.06) om att Sverige ska vara ett föregångsland när det gäller att införa individanpassad diagnostik och behandling i hälso- och sjukvård. Initialt fokus i projektet ligger på ärftliga sjukdomar, cancer och infektionssjukdomar samt undersökningar av hur arvsanlag påverkar effekten av läkemedel och risken för läkemedelsbiverkningar (s.k. farmakogenetik). Arbetet kommer på sikt (2025–2030) att utvidgas till att även omfatta folksjukdomar såsom hjärt-kärlsjukdomar, diabetes, kroniska inflammationstillstånd i leder, muskler och hjärna samt psykiatriska sjukdomar (s. 91–92).

Vidare angav regeringen att GMS baseras på ett unikt samarbete mellan SciLifeLab, samtliga 7 regioner med universitetssjukvård, övriga 14 regioner, landets sju universitet med medicinsk forskning, näringslivet och patientorganisationer.

Inom ramen för Vinnovas anslagsökning för forskning och utveckling föreslogs i den forskningspolitiska propositionen resurser för varje år den kommande treårsperioden för en satsning på infrastruktur för utveckling av ny molekylär diagnostik och behandling (s. 92).

Enligt Vinnovas regleringsbrev för 2023 (N2022/02415) ska myndigheten använda minst 30 miljoner kronor för utveckling av molekylär diagnostik och behandling.

I vårandringsbudgeteten för 2023 föreslår regeringen att anslaget till SciLifeLab ökas med 10 miljoner kronor i år. Regeringen återkommer i budgetpropositionen för 2024 om medel för kommande år.

Klinisk forskning

Av förordningen med instruktion för Vetenskapsrådet framgår att myndigheten har olika uppgifter som rör klinisk forskning (2 §). Vetenskapsrådet ska stödja och utveckla förutsättningarna för kliniska studier i Sverige. Till exempel har rådet etablerat ett samarbete mellan Sveriges sex hälso- och sjukvårdsregioner (Kliniska studier Sverige). Vetenskapsrådet ska också bistå styrgruppen för avtalet mellan svenska staten och vissa hälso- och sjukvårdsregioner om samarbete om utbildning av läkare, klinisk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården (det s.k. ALF-avtalet) med administrativt stöd. Därutöver utvärderar rådet den kliniska forskningen i de sju regioner som omfattas av ALF-avtalet. Av förordningen med instruktion för Vetenskapsrådet framgår även att Vetenskapsrådet finansierar klinisk forskning. Inom Vetenskapsrådet beslutar Ämnesrådet för medicin och hälsa om fördelning av medel till forskning, såväl grundforskning som tillämpad forskning, bl.a. i syfte att överbrygga avståndet mellan experimentell biomedicinsk forskning och patientnära forskning inom medicin, inklusive vårdvetenskap, odontologi och farmaci (8 §). Kommittén för klinisk behandlingsforskning beslutar om fördelning av sådana medel som har tilldelats Vetenskapsrådet för klinisk behandlingsforskning (8 §).

Regeringen tillsatte den 20 mars 2023 en utredare som ska biträda Utbildningsdepartementet med att ta fram underlag inför en omförhandling av ALF-avtalet. En utgångspunkt för utredningen är att staten och regionerna har ett gemensamt intresse och ansvar för att erbjuda klinisk forskning, utbildning och utveckling för att stärka hälso- och sjukvården i Sverige. Ett nytt ALF-avtal ska också syfta till en god nationell samordning av klinisk utbildning av läkare, forskning och utveckling, inklusive transparens och effektivitet i användning av resurser inom ramen för ALF-samarbetet. Uppdraget ska redovisas senast den 29 februari 2024.

Forskning inom primärvården

I propositionen Inriktningen för en nära och tillgänglig vård – en primärvårdsreform (prop. 2019/20:164) föreslogs att forskning ska vara en del av primärvårdens grunduppdrag. Riksdagen beslutade i enlighet med propositionen den 18 november 2020 (rskr. 2020/21:61). I den forskningspolitiska propositionen angavs att medel bör tillföras Vetenskapsrådet för att bygga upp och utveckla forskningskompetens i primärvården. Satsningen förväntas finansiera forskarskolor inom allmänmedicin och ge möjlighet för

primärvårdens personal att bedriva forskning. En aktiv dialog med primärvårdens huvudmän är ett viktigt led i utvecklingen av forskarskolorna.

Inom ramen för Vetenskapsrådets anslagsökning för forskning föreslogs i den forskningspolitiska propositionen resurser för varje år den kommande treårsperioden för en satsning på uppbyggnad och utveckling av forskningskompetens inom primärvården inom Vetenskapsrådets anslag (s. 84).

Enligt Vetenskapsrådets regleringsbrev för 2023 (U2022/04046) ska myndigheten använda minst 60 miljoner kronor för uppbyggnad och utveckling av forskningskompetens inom primärvården.

Praktiknära forskning

I proposition 2009/10:149 En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor angavs följande. Praktiknära forskning i samverkan är en viktig pusselbit för att bidra till kompetensförsörjningen inom lärarutbildningen då lärarutbildare forskar mitt i undervisningsvardagen tillsammans med lärare i skolan och förskolan samtidigt som deras vetenskapliga kompetens stärks. Under 2017–2021 pågick en försöksverksamhet som syftade till att utveckla och pröva olika modeller för långsiktig samverkan mellan universitet och högskolor och huvudmän inom skolväsendet kring praktiknära forskning. En första utvärdering från 2018 visade att samtliga 25 lärosäten som deltagit hade slutit avtal om samverkan med en eller flera skolhuvudmän och s.k. ULF-avtal hade slutits mellan lärosäten och skolhuvudmän. (ULF står för utbildning, lärande och forskning.) Samverkan har anpassats efter lokala och regionala behov och förutsättningar och omfattar forskning och utveckling men också delade anställningar där lärare arbetar både i skolan och vid ett universitet eller en högskola. Detta stärker metodiken inom lärarutbildningarna och forskningskompetensen i skolväsendet samt kopplingen mellan teori och praktik.

Regeringen bedömde i den forskningspolitiska propositionen att satsningen hade mött förväntningarna och hade stora möjligheter att utvecklas, varför den borde fortsätta samt tillföras ytterligare medel. Det innebär att fler skolhuvudmän kommer att kunna delta och att samarbetsavtalen mellan lärosäten och skolhuvudmän kan bli mer stabila och långsiktiga (prop. 2020/21:60 s. 112).

I budgetpropositionen för 2021 föreslog regeringen att medel för praktiknära forskning till universitet och högskolor skulle ökas samt att anslaget för Skolforskningsinstitutets uppdrag att öka den vetenskapliga grunden i undervisningen skulle öka från 18,5 miljoner kronor 2021 till 36 miljoner kronor 2023 (prop. 2020/21:1 utg.omr. 16 s. 108–109 och 241).

Regeringen har även i Skolverkets i regleringsbrev för budgetåret 2023 (U2022/03031) avsatt 25 miljoner kronor årligen för statsbidrag enligt förordningen (2021:237) om statsbidrag för främjande av forskning och utvecklingsarbete i skolväsendet. Statsbidraget kan sökas av huvudmän för att

lärare och förskollärare med en examen på forskarnivå ska kunna ägna viss del av sin arbetstid åt praktisknära forskning och utveckling.

Cybersäkerhet

I den forskningspolitiska propositionen presenterades ett antal forsknings-satsningar för att stärka datadriven och digital innovation och forskning samt för att öka fokus på säker och etisk tillämpning av data och ny digital teknik inom både näringsliv och offentlig verksamhet (s. 95–96). Vetenskapsrådet fick i uppdrag att inrätta ett nytt nationellt forskningsprogram om digitaliseringens samhällsliga konsekvenser samt att finansiera forskning om cyber- och informationssäkerhet (U2021/01515). Av Vetenskapsrådets regleringsbrev för 2023 framgår att 40 miljoner kronor får användas för forskning om digitaliseringens samhällsliga konsekvenser och 35 miljoner kronor för forskning om informations- och cybersäkerhet (U2020/06608). I det gemensamma regleringsbrevet för svenska universitet och högskolor för 2023 har samtliga universitet och högskolor fått i uppdrag att redogöra för hur de arbetar för att utveckla sin informationssäkerhet och hur de planerar för att möta framtida behov (U2022/02763). Lärosätena ska bl.a. redovisa om en analys gjorts av om hot och sårbarheter för lärosätet förändrats i och med det rådande omvärldsläget samt om åtgärder vidtagits eller planerats för att minska eventuella identifierade risker med anledning av detta.

Centrum för cyberförsvar och informationssäkerhet är ett samarbete mellan Kungliga Tekniska högskolan och Försvarmakten. Forskningscentrumet grundades 2020 och knyter samman forskare och utbildare inom cybersäkerhet och informationssäkerhet. I dag är ca 25 forskare anknutna till forskningscentrumet. Målsättningen är att på olika sätt höja landets förmåga att bygga upp och utveckla ett starkt cyberförsvar.

Ett nationellt forskningsprogram om brottslighet

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Mäns våld mot kvinnor, vålds- och sexualbrott mot barn och andra särskilt utsatta brottsoffer, hedersrelaterat våld och förtryck, våld i ungas relationer samt sexuella trakasserier fortsätter att utgöra omfattande samhällsproblem. Andra hot är terrorism och våldsbejakande extremism, hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Samtidigt har också tryggheten minskat. Regeringen framhöll att det behövs ett nationellt forskningsprogram om brottslighet som inkluderar såväl tillämpad forskning som en mångfald av discipliner.

Mot denna bakgrund föreslogs att det inom ramen för Vetenskapsrådets anslagsökning för forskning skulle avsättas medel för att inrätta ett nationellt forskningsprogram om brottslighet (s. 132).

Av Vetenskapsrådets regleringsbrev för 2023 framgår att 45 miljoner kronor ska användas till det nationella forskningsprogrammet om brottslighet.

Utredning om tryggad försörjning av metaller och mineral

I utredningen En tryggad försörjning av metaller och mineral (SOU 2022:56) framförs att Sverige är en internationell förebild när det gäller den forskning och innovation som sker i samverkan mellan Sveriges universitet och högskolor, gruvbolag, metallåtervinningsindustri och teknikleverantörer kring värdekedjan för basmetaller, men att motsvarande samverkan saknas för andra innovationskritiska metaller och mineral. Konsekvensen av detta är enligt utredningen att det finns betydande kunskapsbrister kring hur Sverige kan bidra till utvecklingen av en hållbar försörjning av innovationskritiska metaller och mineral.

I utredningen betonas därför bl.a. behovet av ett forskningscentrum för innovationskritiska metaller och mineral med fokus på primär och sekundär utvinning och anrikning samt med uppgift att arbeta med kunskapsspridning och expertutlåtanden till primärt Sveriges geologiska undersökning (SGU). Utredningen föreslår Luleå tekniska universitet som plats för forskningscentrumet eftersom det bedriver mycket gruvrelaterad forskning redan i dag.

I utredningen föreslås också en förstärkning av SGU:s sektorsforskningsstöd med riktade medel till forskning om innovationskritiska metaller och mineral. Vidare föreslås bl.a. att SGU:s anslag ökas för en systematisk kartläggning av potentialen för innovationskritiska metaller (primära och sekundära) i Sverige (SOU 2022:56 s. 539–540). Utredningen bereds inom Regeringskansliet.

Forskningssatsning på hållbar utveckling av den gröna och blå biobaserade ekonomin

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. För att minska klimat- och miljöpåverkan är det viktigt att även biobaserade material återanvänds och återvinns. Forskningssatsningen på skogsråvaror och biomassa som presenterades i den forskningspolitiska propositionen 2012 (prop. 2012/13:30 Forskning och innovation) fortsätter och breddas till forskning och innovationsverksamhet för hållbar utveckling av den gröna och blå biobaserade ekonomin, inklusive nya varor, tjänster, återbruk och konsumtion. Detta rör kunskapsområden som också står högt på den globala agendan och där svensk forskning kan bidra (s. 73–74).

I den forskningspolitiska propositionen föreslogs resurser för varje år den kommande treårsperioden för en satsning på hållbar tillväxt och utveckling av den gröna och blå biobaserade ekonomin (s. 74).

Av Formas regleringsbrev för 2023 (N2022/02394) framgår att minst 40 miljoner kronor av anslaget ska användas till forskning för hållbar tillväxt och utveckling av den gröna och blå biobaserade ekonomin.

Forskningsprogram om hav och vatten

Formas har sedan 2017 ett uppdrag att genomföra ett tioårigt nationellt forskningsprogram om hav och vatten (U2017/02404 och M2021/01625).

Programmet ska skapa förutsättningar för ett strategiskt och långsiktigt arbetssätt, med ett helhetsperspektiv på vatten, och underlätta nära samarbete mellan forskare och intressenter. Enligt regeringen kompletterar det de nationella forskningsprogrammen om klimat, livsmedel respektive hållbart samhällsbyggande samt möjliggör synergier med EU:s ramprogram för forskning och innovation samt genomförandet av FN:s årtionde för havsforskning. Det bedöms även bidra till kompetensförsörjning inom samhällsviktiga områden.

Av Formas regleringsbrev för 2023 framgår att 70 miljoner kronor ska användas till det nationella forskningsprogrammet om hav och vatten (M2022/00494).

Polarforskning

Polarforskningssektariatet främjar och samordnar svensk polarforskning. Det innebär bl.a. att följa och planera forskning och utveckling samt att organisera och leda forskningsexpeditioner till Arktis och Antarktis.

Av budgetpropositionen för 2023 framgår att Polarforskningssektariatets utgifter varierar mellan åren beroende på om större expeditioner genomförs eller inte. Under 2022 ackumulerades anslagssparandet eftersom inga medel togs i anspråk för genomförande av fartygsbaserade expeditioner. Detta beror dels på pandemin, dels på Rysslands invasion av Ukraina som har påverkat möjligheterna att planera och genomföra forskning i polarområdena. Det sparade anslaget planeras att tas i anspråk för planerade forskningsexpeditioner under 2023 och 2024 (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s. 228).

Forskningsfartyget Oden är en isbrytare utrustad med avancerad vetenskaplig utrustning och byggd för att genomföra forskningsexpeditioner i polarhavet. Enligt Sveriges strategi för den arktiska regionen (skr. 2020/21:7) är den polarforskning som genomförs med Oden som plattform central för Sveriges roll i Arktis och för vårt internationella klimat- och miljöarbete. Fartyget ägs av Sjöfartsverket och hyrs ut till Polarforskningssektariatet för forskningsändamål. Forskningsisbrytaren närmar sig dock sin fulla livslängd. Av ett tilläggsdirektiv (dir. 2021:37) till utredningen Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65) framgick att om svensk polarforskning ska fortsätta att vara framgångsrik behöver planeringen för hur svenska forskare ska få tillgång till forskningsisbrytare med motsvarande kapacitet som Oden inledas.

Utredningen hade bl.a. i uppdrag att utvärdera olika finansieringsmodeller för att ge svenska polarforskare tillgång till forskningsisbrytare med förmåga att utföra forskningsexpeditioner i förhållanden som råder i Högarktis och runt Antarktis, och föreslå hur tillgång till en sådan forskningsisbrytare ska finansieras. Utredningen som lämnades i augusti 2021 konstaterade bl.a. att en nykonstruktion av ett polarforskningsfartyg kräver en ambitionshöjning i svensk polarforskning. Betänkandet har remissbehandlats och bereds fortsatt inom Regeringskansliet.

Nordiskt forskningssamarbete genom Nordforsk

Nordforsk är en organisation under Nordiska ministerrådet som finansierar och skapar förutsättningar för nordiskt samarbete inom forskning och forskningsinfrastruktur. Syftet med det nordiska samarbetet är bl.a. att stärka de nordiska länderna internationellt. Det övergripande målet för forskningssamarbetet är att genom nordiskt samarbete öka forskningens kvalitet och betydelse för samhället samtidigt som de samlade kostnaderna för de nordiska länderna är oförändrade eller minskar. Forskningen ska vara av högsta vetenskapliga kvalitet och bidra till nordiskt mervärde. Ambitionen är att härigenom bidra till att göra den nordiska regionen globalt ledande inom forskning och innovation. Nordforsk får ett årligt basanslag från Nordiska ministerrådet och de nationella forskningsfinansiärerna ska bidra med minst två tredjedelar av budgeten till forskningsprogrammen. Under 2021 betalades 380 miljoner norska kronor ut till Nordforsks forskningsprogram (Nordforsks årsrapport 2021).

Forskning om alternativa metoder till djurförsök

Regeringen angav i den forskningspolitiska propositionen att när det gäller användning av försöksdjur är grundförutsättningen att djur bara får användas om syftet med försöket inte kan uppnås utan användning av djur, att så få djur som möjligt används och att djuren inte utsätts för större lidande än vad som är absolut nödvändigt. I EU är det sedan 2013 totalt förbjudet att testa kosmetiska produkter på djur (direktiv 2010/63/EU). Forskning om alternativ till djurförsök utgår från den s.k. 3R-principen (från engelskans replace, reduce and refine, dvs. ersätt, minska och förfina). Forskningen inom detta område är viktig bl.a. för läkemedelsindustrin, men djurförsök används även i exempelvis materialforskning och forskning om kemikalier (s. 92).

Formas avsätter medel för forskning om djurskydd och djurskyddsfrämjande åtgärder. Av Vetenskapsrådets regleringsbrev för 2023 (U2022/04046) framgår att 15 miljoner kronor ska användas för forskning om och utveckling av alternativa metoder till djurförsök inklusive stöd till svenska laboratoriers medverkan i projekt om utvärdering av alternativa metoder på EU-nivå.

Vid Jordbruksverket finns ett kompetenscenter för 3R-frågor som har byggts upp i samverkan med företrädare för forskarsamhället, industrin och djurskyddsorganisationer. Centret bidrar till att stärka djurskyddet för försöksdjuren genom att främja och samordna arbetet med alternativ till djurförsök. I den forskningspolitiska propositionen framfördes att Sverige bl.a. genom dessa satsningar arbetar med fortsatt utveckling av alternativa metoder till djurförsök i enlighet med den inriktning som anges i direktiv 2010/63/EU (skäl 10). I skäl 10 i direktivet anges att direktivet är ett viktigt steg mot att uppnå det slutliga målet att ersätta alla försök på levande djur i vetenskapliga syften och i undervisningssyfte så snart det är vetenskapligt möjligt att göra det (prop. 2020/21:60 s. 93).

Fri forskning inom alla områden

Som tidigare nämnts innehåller högskolelagen en bestämmelse om allmänna principer för forskningens frihet. I 1 kap. 6 § andra stycket anges att för forskningen ska som allmänna principer gälla att forskningsproblem får väljas fritt, att forskningsmetoder får utvecklas fritt och att forskningsresultat får publiceras fritt.

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Resultat från fri forskning av hög kvalitet, där forskare själva formulerat sina forskningsområden och frågeställningar, lägger grunden för den kunskap som samhällsutvecklingen vilar på. Det fria kunskapsökandet är en hörnsten i ett demokratiskt samhälle, i synnerhet i en tid när falska eller förvrängda påståenden riskerar att få stor spridning. Resultat från den fria forskningen kan leda till tillämpningar och innovation. Starka fria forsknings- och utbildningsmiljöer attraherar även samarbeten och samverkan med näringslivet, det offentliga och andra aktörer. Universitets och högskolors anslag för forskning och utbildning på forskarnivå utgör grunden för all forskning som bedrivs vid svenska lärosäten. En höjning av forskningsanslagen syftar till att lärosätena ska få långsiktiga förutsättningar, ha möjligheter att välja forskningsområden och göra egna strategiska prioriteringar samt ta ansvar för hög kvalitet genom bl.a. profilering mot lärosätenas styrkeområden, liksom för samverkan (s. 18).

Inom ramen för Vetenskapsrådets anslagsökning föreslogs i den forskningspolitiska propositionen resurser för varje år den kommande treårsperioden för att fördela medel för fri forskning i syfte att skapa vetenskaplig förnyelse, bredd och kvalitet (s. 57). I budgetpropositionen för 2023 tilldelades Vetenskapsrådet 80 miljoner kronor till fri forskning i enlighet med beräkningar i budgetpropositionen för 2022 (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s. 221).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis påminna om att lärosäten och forskningsfinansierande myndigheter har ansvar för att prioritera forskning av hög kvalitet. Forskning finansieras på flera sätt, t.ex. av statliga forskningsråd och myndigheter, som fördelar medel enligt sina uppdrag och via anslag direkt till universitet och högskolor, som själva beslutar om den interna fördelningen av dessa medel. Vidare finns också stiftelser som finansierar forskning och EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horisont Europa.

Inom ramen för den forskningspolitiska propositionen presenteras vissa forskningsområden och särskilda forskningssatsningar. Medel för forskningssatsningarna beslutas i budgetpropositionen och fördelas sedan genom regleringsbrev.

I det följande kommenterar utskottet några av yrkandena.

Vad gäller forskning om kvinnors hälsa konstaterar utskottet att regeringen i budgetpropositionen för 2023 aviserade en förlängning och förstärkning av

satsningen på kvinnors hälsa och förlossningsvården. Utskottet noterar också att Forte i samarbete med Vetenskapsrådet har i uppdrag att göra en analys av forskningsbehovet inom området kvinnors hälsa och sjukdomar. Analysen ska leda fram till ett förslag om hur en forskningssatsning inom området kan utformas.

Vad gäller yrkandena om psykisk hälsa vill utskottet uppmärksamma Fortes tioåriga nationella forskningsprogram för psykiska hälsa. Forskningsprogrammet inkluderar bl.a. förebyggande och tidiga insatser vid psykisk ohälsa, suicidprevention samt samordnade insatser för personer med svår psykiatrisk problematik.

Vad gäller yrkandena om olika sjukdomar vill utskottet nämna projektet GMS, en individanpassad diagnostik och behandling inom hälso- och sjukvården. Initialt fokus i projektet ligger på ärftliga sjukdomar, cancer och infektionssjukdomar samt undersökningar av hur arvsanlag påverkar effekten av läkemedel och risken för läkemedelsbiverkningar.

Utskottet ser positivt på att regeringen fortsätter att bygga upp forskningskompetens inom primärvården. Utskottet vill också uppmärksamma att Vetenskapsrådet har olika uppgifter som rör klinisk forskning och att myndigheten finansierar klinisk forskning.

I fråga om praktiktäna forskning vill utskottet hänvisa till att det gjorts flera satsningar för att stärka den praktiktäna forskningen; t.ex. kan nämnas de s.k. ULF-avtalen där samarbetsavtal sluts mellan lärosäten och skolhuvudmän vilka anpassas efter lokala behov och förutsättningar.

Vad gäller forskning om cybersäkerhet vill utskottet nämna Vetenskapsrådets tioåriga nationella forskningsprogram om digitaliseringens samhällsliga konsekvenser. Utskottet vill också uppmärksamma det relativt nyinrättade forskningscentrumet för cyberförsvar och informationssäkerhet som är ett samarbete mellan Kungliga Tekniska högskolan och Försvarsmakten med målsättning att höja landets förmåga att bygga upp och utveckla ett starkt cyberförsvar.

I fråga om yrkandena om forskning för att komma till rätta med våld, sexuallöftbrytare och hedersvåld vill utskottet nämna Vetenskapsrådets tioåriga nationella forskningsprogram om brottslighet. Forskningsprogrammet inkluderar såväl tillämpad forskning som en mångfald av discipliner bl.a. i fråga om dessa samhällsproblem.

När det gäller gruvrelaterad forskning kan utskottet konstatera att arbete pågår. I utredningen om En tryggad försörjning av metaller och mineral har det bl.a. lämnats flera förslag till forskningssatsningar på innovationskritiska metaller och mineral med fokus på primär och sekundär utvinning och anrikning.

Vad gäller behovet av stärkt forskning och utveckling inom de gröna näringarna vill utskottet framhålla att Formas enligt sitt regleringsbrev ska använda minst 40 miljoner kronor 2023 till forskning för hållbar tillväxt och utveckling av den gröna och blå biobaserade ekonomin.

I fråga om polarforskning vill utskottet framhålla att den polarforskning som genomförs med isbrytarfartyget Oden som plattform är central för vårt internationella klimat- och miljöarbete. Utskottet vill inte föregripa regeringens beredning av förslagen i utredningen Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur, i den del som handlar om tillgång till forsknings-isbrytare.

Vad gäller frågan om att stärka det nordiska forskningssamarbetet vill utskottet nämna Nordforsk, en organisation under Nordiska ministerrådet, som ett exempel på en organisation som finansierar och skapar förutsättningar för nordiskt samarbete inom forskning och forskningsinfrastruktur.

Vad gäller forskning om alternativa metoder till djurförsök konstaterar utskottet att det genomförs satsningar genom Formas, Vetenskapsrådet och 3R-centret vid Jordbruksverket för fortsatt utveckling av alternativa metoder till djurförsök.

Sammanfattningsvis kan utskottet hänvisa till att regeringen har gett Forte, Formas, Rymdstyrelsen, Energimyndigheten, Vinnova och Vetenskapsrådet i uppdrag att inför kommande forskningspolitiska proposition och utifrån sina respektive ansvarsområden göra analyser och lämna rekommendationer som kan bidra till regeringens forsknings- och innovationspolitik framåt. Detta arbete ska redovisas till regeringen senast den 31 oktober 2023.

Mot ovanstående bakgrund och med hänvisning till gällande bestämmelser och pågående arbete finner utskottet inte skäl att föreslå några åtgärder med anledning av motionsyrkandena. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2022/23:69 (M), 2022/23:415 (S) yrkande 2, 2022/23:556 (SD) yrkande 4, 2022/23:690 (S), 2022/23:739 (MP) yrkande 1, 2022/23:742 (MP), 2022/23:843 (C) yrkande 31, 2022/23:848 (C) yrkande 33, 2022/23:864 (C) yrkande 19, 2022/23:884 (C) yrkandena 33 och 87, 2022/23:905 (C) yrkandena 28, 59 och 63, 2022/23:906 (C) yrkande 10, 2022/23:936 (SD) yrkande 6, 2022/23:964 (SD) yrkande 4, 2022/23:988 (SD) yrkande 7, 2022/23:997 (SD) yrkande 26, 2022/23:1015 (SD) yrkande 28, 2022/23:1088 (M), 2022/23:1120 (C) yrkande 13, 2022/23:1248 (V) yrkande 18, 2022/23:1320 (S), 2022/23:1378 (S), 2022/23:1491 (SD), 2022/23:1598 (S) yrkande 1, 2022/23:1606 (C) yrkande 3, 2022/23:1673 (C) yrkandena 79 och 121, 2022/23:1740 (S), 2022/23:1785 (M) yrkande 2, 2022/23:2132 (S) yrkandena 19 och 20, 2022/23:2190 (C) yrkande 175 samt 2022/23:2277 (MP) yrkande 99.

Innovationsstöd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om innovationsstöd.
Jämför reservation 17 (SD) och 18 (C).

Motionerna

I motion 2022/23:1200 av Malin Larsson och Peder Björk (båda S) framför motionärerna att finansieringen av innovationskontoren bör ses över i syfte att göra den mer rättvis.

I kommittémotion 2022/23:943 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 7 vill motionärerna prioritera forskning utifrån industrins behov. Motionärerna anser att Sveriges enda chans att vara en ledande industrination också i framtiden är att förbli innovativt och ligga i framkant i ett brett spektrum av forskningsområden. Politikens roll i detta sammanhang är att säkerställa ett gott klimat för innovationer.

I kommittémotion 2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 5 anser motionärerna att regeringen ska utreda hur Sverige kan underlätta förutsättningarna för fria forskare. Motionärerna framhåller att enskilda forskare ska få stöd och kunna söka anslag samt administrativ hjälp vid de institutioner vi har för dessa ändamål, t.ex. Vinnova.

I motion 2022/23:420 av Staffan Eklöf (SD) framför motionären att det bör göras en översyn av Sveriges befintliga strukturer för stöd till svenska aktörer att ta till vara den ekonomiska potentialen från forskning och innovationer, med syftet att förbättra dessa möjligheter.

I kommittémotion 2022/23:1121 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 vill motionärerna se över möjligheten att satsa mer på forskning och utveckling, bl.a. genom att öka de offentliga forskningsmedlen och stärka forskningsinstitutens och inkubatorernas roll. Motionärerna anser också att lärarundantagets effekter på kommersialiseringen av forskning och innovationer behöver utredas.

I motion 2022/23:1363 av Cecilia Engström (KD) yrkande 1 anser motionären att effektmålen för innovationsstödet vid landets lärosäten bör utvärderas. Motionären anser att för att kunna bibehålla vår tätposition som innovationsland är det viktigt att stödet för att nyttiggöra resultat från forskning och andra kunskaper som tillkommit vid svenska lärosäten blir mer tillgängligt över hela landet.

Bakgrund och gällande rätt

Innovationskontor

Av högskolelagen framgår att det ska ingå i lärosätenas uppgift att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka

för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta (1 kap. 2 §). För att underlätta nyttiggörandet av forskningsbaserad kunskap har innovationskontor inrättats vid universitet och högskolor. Innovationskontoren ska verka för nyttiggörande av forskningsbaserad kunskap och ska ge stöd till forskare, studenter och andra anställda vid universitet och högskolor. I innovationskontorens uppgift ingår att ge kvalificerat stöd i frågor om bl.a. kommersialisering, inklusive patentering och licensiering, kunskapsutbyte och principer för kontraktsforskning. Innovationskontoren ger vidare allmän affärsrådgivning och vägledning samt inspirerar och informerar om nyttiggörande av forskningsbaserad kunskap (bet. 2008/09:UbU4 och bet. 2012/13:UbU3).

Det finns i dag 14 universitet och högskolor som får särskilda medel för innovationskontor. Medel fördelas till innovationskontoren från utgiftsområde 16 anslaget 2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor uppdelat på grundbelopp, belopp baserat på prestation, belopp baserat på volym och belopp för stöd till högskolor.

UKÄ och Vinnova har tillsammans ett regeringsuppdrag att ta fram en modell för uppföljning och utvärdering av innovationskontoren (U2022/02487). Utvärderingsmodellen ska innehålla förslag på hur både interna och externa aspekter av innovationskontorens verksamhet ska följas upp och utvärderas. Modellen ska även möjliggöra en bedömning av verksamhetens prestation och resultat vilken ska utgöra en utgångspunkt för den del av regeringens fördelning av medel till innovationskontoren som baseras på prestation. För att undvika inlåsnings effekter ska myndigheterna i utvärderingsmodellen föreslå hur såväl excellens som positiv utveckling kan premieras. Det övergripande målet bör vara att premiera skapandet av samhällsekonomisk nytta. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 30 juni 2023.

Holdingbolag

Riksdagen beslutade under tidigt 1990-tal att holdingbolag skulle bildas och knytas till lärosäten (bet. 1993/94:UbU12, bet. 1992/93:UbU15 och bet. 1992/93:NU30). Holdingbolagen vid universitet och högskolor är statligt helägda bolag som förvaltas av universitet och högskolor. Bolagen har till syfte att äga, förvalta och sälja aktier i hel- eller delägda bolag vars uppgift är att bedriva forskning och utveckling för kommersiell exploatering. De lärosätessanknutna holdingbolagen verkar i ett mycket tidigt investerings skede, tidigare än andra statliga finansieringsaktörer. I dessa tidiga skeden är investeringsrisken hög, vilket innebär att det i stort sett saknas privat riskkapital. I holdingbolagens uppdrag så som det är fastställt av riksdagen ligger krav på marknadsmässig avkastning. Totalt finns i dag 19 holdingbolag knutna till universitet och högskolor.

Uppdrag om strategier för samverkan och nyttiggörande av kunskap och kompetens

Vinnova har till uppgift att främja hållbar tillväxt genom finansiering av behovsmotiverad forskning och utveckling av effektiva innovationssystem. Med innovationssystem avses nätverk av offentliga och privata aktörer där innovationer och ny kunskap tas fram, sprids och används. För att uppnå hållbar tillväxt och stärka Sveriges konkurrenskraft ska myndigheten, utifrån ett utmaningsdrivet perspektiv, verka för nyttiggörande av forskning och främjande av innovation (1 § förordningen [2009:1101] med instruktion för Verket för innovationssystem). Vidare ska Vinnova bidra till att stärka och utveckla universitet och högskolor, industriforskningsinstitut, företag och andra samhällsaktörer samt utveckla samarbetet mellan dessa i viktiga sektorer inom de svenska innovationssystemen (2 §). Detta görs genom olika typer av insatser. Vinnova har bl.a. i uppdrag att bidra till lärosätenas arbete med strategier för samverkan och nyttiggörande av kunskap och kompetens (N2020/03087). Syftet är att uppnå sammanhållna och strategiska insatser som leder till att kunskap och kompetens kommer samhället till nytta. Uppdraget ska redovisas årligen i årsredovisningen och en slutredovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Klimat- och näringslivsdepartementet) senast den 31 mars 2025. Inom ramen för uppdraget har Vinnova finansierat olika samverkansprojekt som har engagerat 31 lärosäten med målet att stärka samverkanskapacitet och kvalitet inom högre utbildning och forskning. Vinnova har även inom uppdraget beviljat stöd till 13 s.k. kompetenscentrum inom olika områden. I ett sådant centrum bedriver universitet, högskolor, forskningsinstitut, företag och offentliga aktörer i nära samarbete forskning inom områden som är viktiga för Sveriges konkurrenskraft. Centrumen beviljas bidrag i fem år, med möjlighet till ytterligare fem år efter en internationell utvärdering (Vinnovas årsredovisning 2022, s. 60).

För att adressera och tillgodose kunskapsbehov av strategisk relevans för svensk industri öppnade Vinnova under 2022 en ny kompetenscentrumutlysning samt en utlysning som syftar till att stimulera ökad rörlighet mellan akademi, industri och institut. Insatsen erbjuder finansiering för personer verksamma inom forskning och innovation som vill arbeta i en annan organisation (Vinnova, dnr 2022-01748).

Uppdrag om sänkta trösklar för nyttiggörande och kommersialisering

I den forskningspolitiska propositionen angavs följande. Samhällets utveckling och omvandling medför att nyttiggörandet och kommersialiseringen av forskningsbaserad kunskap behöver öka ytterligare. För att möjliggöra detta behövs enligt regeringen en utveckling av stödet som riktar sig till företag, organisationer, forskare och uppfinnare som tydligare tar sikte på att föra nya innovationer ut till marknaden. Parallellt med detta behöver bättre förutsättningar skapas för att fler innovativa företag ska etablera sig i Sverige och välja att ta fram och vidareutveckla sina innovationer här.

I den forskningspolitiska propositionen föreslogs inom ramen för Vinnovas anslagsökning för forskning och utveckling att det skulle avsättas medel för en satsning på sänkta trösklar för nyttiggörande och kommersialisering (s. 167–168).

Av Vinnovas regleringsbrev för 2023 (N2022/02415) framgår att 23 miljoner kronor avsätts till uppdraget om sänkta trösklar för nyttiggörande och kommersialisering (N2021/01194).

Läraryrket

Av 1 § andra stycket lagen (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar framgår att lärare vid universitet, högskolor eller andra inrättningar som tillhör undervisningsväsendet i denna egenskap inte ska anses som arbetstagare enligt lagen. Bestämmelsen innebär att arbetsgivare inte kan åberopa någon rätt till uppfinningar som har gjorts av denna kategori av arbetstagare med stöd av lagen. Det är emellertid endast patentbara uppfinningar som omfattas av läraryrket, dvs. sådana uppfinningar som svarar mot de krav på nyhet och uppfinningshöjd som uppställs i patentlagen (1967:837).

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet har lärosätena en viktig roll att spela i arbetet med att nyttiggöra forskningsbaserad kunskap, bl.a. genom de innovationskontor och holdingbolag som finns knutna till lärosätena.

Utskottet noterar att UKÄ och Vinnova tillsammans har i uppdrag att ta fram en modell för uppföljning och utvärdering av innovationskontoren. Modellen ska bl.a. möjliggöra en bedömning av verksamhetens prestation och resultat vilken ska utgöra en utgångspunkt för den del av regeringens fördelning av medel till innovationskontoren som baseras på prestation. Enligt utskottet är det positivt att en uppföljning av innovationskontoren planeras.

Utskottet vill också uppmärksamma Vinnovas arbete med att stärka svensk innovationskraft bl.a. genom att utveckla samarbetet mellan universitet och högskolor, industriforskningsinstitut, företag och andra samhällsaktörer. Bland Vinnovas insatser kan i sammanhanget nämnas satsningar på olika samverkansprojekt för lärosäten med målet att stärka samverkanskapacitet och kvalitet inom högre utbildning och forskning, stöd till olika kompetenscentrum som bedriver forskning inom områden som är viktiga för Sveriges konkurrenskraft samt utlysningar som syftar till att stimulera ökad rörlighet mellan akademi, industri och institut.

Mot bakgrund av ovanstående ser utskottet inte skäl att föreslå någon åtgärd med anledning av motionsyrkandena om innovationsstärkande insatser. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2022/23:420 (SD), 2022/23:943 (SD) yrkande 7, 2022/23:1026 (SD) yrkande 5, 2022/23:1121 (C) yrkande 35, 2022/23:1200 (S) och 2022/23:1363 (KD) yrkande 1.

Rymdforskning och rymdverksamhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rymdforskning och rymdverksamhet.

Jämför reservation 19 (S) och 20 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 16 framförs betydelsen av rymdforskning för säkerhet och klimat.

I yrkande 17 framhåller motionärerna att Sverige behöver en ny rymdlag och att regeringen skyndsamt bör lämna ett sådant förslag till riksdagen.

I yrkande 18 lyfter motionärerna upp behovet av resurser till rymdforskning och behovet av att ett nytt nationellt satellitprogram etableras.

I kommittémotion 2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkande 1 efterfrågar motionärerna ett ökat nordiskt samarbete inom rymdfrågorna. De nordiska länderna delar liknande behov av att nyttja rymden både kommersiellt och säkerhetspolitiskt, anser motionärerna.

I yrkande 2 framför motionärerna att Sverige bör driva en aktiv politik i det europeiska rymdsamarbetet (Europeiska rymdorganisationen, ESA) i syfte att mer proaktivt kunna ta del av de fördelar som finns med samarbetet.

I yrkande 3 framhåller motionärerna betydelsen av att Sverige har egen förmåga till satellituppskjutningar i omloppsbanan.

I yrkande 5 betonas vikten av att utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet i rymden, bl.a. för att skapa en rymdlägesbild.

I yrkande 6 vill motionärerna utveckla internationella avtal och regelverk i rymddomänen för att uppmärksamma risker med bl.a. rymdskrot och radioaktiva komponenter i rymden.

Bakgrund och gällande rätt

En strategi för svensk rymdverksamhet

I maj 2018 beslutade regeringen om en nationell strategi för svensk rymdverksamhet (skr. 2017/18:259). Den innehåller långsiktiga strategiska mål för att stärka svensk rymdverksamhet. Rymdverksamhet bör enligt strategin bedrivas utifrån ett helhetsperspektiv där nyttan för samhället står i centrum samtidigt som Sveriges säkerhet säkerställs. Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 2022 (prop. 2021/22:1 utg.omr. 16) en höjning av Rymdstyrelsens forskningsanslag med 100 miljoner kronor per år fr.o.m. 2022 för att genomföra den svenska rymdstrategin. Satsningen ska ske med beaktande av Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget (bet. 2021/22:UbU1 s. 63, rskr. 2021/22:108).

En ny rymdlag

Sverige har ratificerat fyra av de fem internationella traktat som finns på rymdområdet: rymdfördraget, ansvarskonventionen, registreringskonventionen och räddningsavtalet. Det femte traktatet, månavalet, som preciserar rymdfördragets bestämmelser vad gäller utnyttjande av månen och övriga himlakroppar, har Sverige, i likhet med stora rymdnationer som USA, Storbritannien, Kina, Ryssland och Japan, inte ratificerat. Rymdfördraget från 1967 är det centrala rymdtraktatet och innehåller principiella bestämmelser om staternas uppträdande vid utforskandet och utnyttjandet av yttre rymden. Utöver traktaterna har FN:s generalförsamling antagit ett antal principförklaringar och frivilliga normer för rymdverksamhet i form av resolutioner (SOU 2021:91 s. 83). Vidare finns EU:s rymdförordning från 2021 och svenska författningar som reglerar rymdverksamhet. De svenska författningarna är lagen (1982:963) om rymdverksamhet och förordningen (1982:1069) om rymdverksamhet. Författningarna innehåller bestämmelser om svensk jurisdiktion över rymdverksamhet, tillstånd för icke-statlig rymdverksamhet, statens regressrätt, tillsyn över rymdverksamhet samt registrering av rymdföremål (s. 89–90).

I betänkandet En ny rymdlag (SOU 2021:91) gjordes en översyn av rymdlagen från 1982 och den anslutande rymdförordningen. Översynen motiverades av flera olika skäl, bl.a. den tekniska utvecklingen sedan rymdlagens tillkomst, ökningen av icke-statliga aktörer inom rymdområdet samt förändringar i omvärlden som innebär ett ökat fokus på frågor om Sveriges säkerhet (s. 59).

I betänkandet lämnades förslag om att en ny rymdlag ska införas i syfte att främja svensk rymdverksamhet för att stärka forskning, utveckling och industrins innovations- och konkurrenskraft samt för att tillgodose samhällets behov av rymdrelaterad kunskap och teknik. Lagens syfte ska också vara att säkerställa Sveriges säkerhet och andra utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen (s. 19). Betänkandet har remissbehandlats och bereds fortfarande inom Regeringskansliet.

Rymdstyrelsen

Av förordningen (2007:1115) med instruktion för Rymdstyrelsen framgår bl.a. att myndigheten har till uppgift att främja utvecklingen av svensk rymdverksamhet och rymdforskning. Myndigheten ska vidare verka för att rymdverksamhet och rymdforskning bidrar till kunskapssamhället och till industrins innovations- och konkurrenskraft samt tillfredsställer samhällets behov inom bl.a. transport, kommunikation, miljö och klimat. Rymdstyrelsen ska också i sin verksamhet beakta Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen samt verka för att Sverige bidrar till och drar nytta av det europeiska samarbetet inom rymdområdet (1 och 2 §§).

Av Rymdstyrelsens regleringsbrev för 2023 framgår att Rymdstyrelsen tilldelas ramanslag för rymdforskning och rymdverksamhet med 1,3 miljarder

kronor. Rymdstyrelsens ramanslag för rymdforskning och rymdverksamhet ökade med 110 miljoner kronor 2022 och med 70 miljoner kronor 2023. Anslaget ska användas med hänsynstagande till Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen i enlighet med Sveriges rymdstrategi.

För att uppnå Rymdstyrelsens uppdrag att främja och stödja utvecklingen av svensk rymdforskning samt internationell samverkan erbjuder Rymdstyrelsen bl.a. bidrag inom ett antal olika utlysningar. Under 2022 genomförde Rymdstyrelsen utlysningar inom sex forskningsrelaterade program med stöd riktat mot bl.a. karriärutveckling, doktorander, nya och pågående forskningsprojekt samt fortsatt stöd till deltagande i rymdprojekt inom ESA:s vetenskapsprogram. Många projekt genomförs i internationell samverkan, ofta i långsiktiga samarbeten som leds av t.ex. ESA eller Nasa (Rymdstyrelsens årsredovisning 2022, s. 40–42).

Rymdstyrelsen redovisade under 2021 ett regeringsuppdrag om att stärka analys- och metodutveckling för exploatering av rymddata i syfte att öka förutsättningarna för klimat- och miljöforskning samt innovation som bygger på rymddata (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s. 214). Av Rymdstyrelsens årsredovisning för 2022 framgår att myndigheten bl.a. samordnar det arbetet genom Myndighetssamverkan Copernicus samt genom deltagande i arbetet med ett nationellt rymddatalabb i samarbete med Vinnova, Luleå tekniska universitet, Lindholmen Science Park och RISE (s. 19).

Uppdrag om en nationell operationell rymdlägesbild

Rymdstyrelsen redovisade i juni 2021 ett regeringsuppdrag om hur en förmåga till operationell rymdlägesbild ska kunna etableras och tillgodose det samlade nationella behovet. I uppdraget (U2020/06627) ingick bl.a. att analysera vilka krav som bör ställas på den operationella rymdlägesbilden vid en utökad förmåga vid rymdbasen Esrange samt vilken information som behövs för att tillgodose de kraven. Rymdstyrelsen skulle under uppdragets genomförande begära in synpunkter från Försvarets materielverk, Försvarmakten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Säkerhetspolisen och Totalförsvarets forskningsinstitut.

Av Rymdstyrelsens rapport (dnr 2021–00014) som redovisar uppdraget framgår att en rymdlägesbild handlar om samlad aktuell information om situationen i rymden inklusive de hot som finns mot infrastruktur både i rymden och på marken. Sverige saknar i dagsläget förmågor inom området rymdlägesbild, enligt rapporten, med undantag för rymdväder, där prognoser görs av hur solens aktivitet kan komma att påverka verksamheter på jorden.

Rymdstyrelsen föreslår att Sverige ska etablera en nationell operationell rymdlägesbild med egen förmåga för inmätning av rymdobjekt med hjälp av en rymdradar placerad i norra Sverige och att införandet ska ske stegvis under en tioårsperiod. Myndigheten framför att som ansvarsfull rymdnation bör Sverige kunna bidra till arbetet med att identifiera, katalogisera och följa satelliter samt analysera risker för exempelvis kollisioner. Det finns även ett

utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiskt intresse av att öka den nationella förmågan.

Rymdstyrelsen framför vidare att en rymdlägesbild kan innehålla ett antal funktioner, som att leverera tjänster åt olika användare. Dessa tjänster kan inhämtas på olika sätt, antingen genom upphandling, genom samarbete kring rymdlägesbild på internationell nivå eller genom egna förmågor. Inget lands nationella rymdlägesbild täcker alla funktioner med egen förmåga, utan det kräver samarbete, exempelvis genom EU. I rapporten nämns det europeiska samarbetet inom rymdövervakning och spårning, EU Space Surveillance and Tracking (EU SST) som exempel där länder drar nytta av varandras förmågor.

Etableringen av en nationell rymdlägesbild föreslås ske i olika steg där det första steget är att etablera en operationell funktion för samordning av rymdlägesbild. Till den operativa funktionen kopplas myndigheter som tillför information eller tjänster till en gemensam rymdlägesbild. Vid den operativa funktionen behövs kompetens från alla delar av rymdlägesbild, för att kunna hantera olika krav och behov. Funktionen behöver kunna behandla såväl civil information som information under utrikes-, säkerhets- och försvarssekretess.

I rapporten föreslås att Rymdstyrelsen koordinerar arbetet med rymdlägesbild och dess etablering. Den operativa funktionen bör placeras hos en myndighet med vana att hantera operationell verksamhet samt vana att hantera sekretessklassad information. Rymdstyrelsens rapport som redovisar uppdraget bereds inom Regeringskansliet.

Rymdverksamheten vid Esrange

I budgetpropositionen för 2023 framför regeringen att en utbyggnad av Esrange pågår och fr.o.m. 2023 kommer satelliter att kunna sändas upp i omloppsbanan. Enligt regeringen kommer verksamheten med satellit-utskickningar att möjliggöra ytterligare forskning och bidra till ökad kunskap om jorden och rymden (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s. 219).

Svenska rymdaktiebolaget (SSC) är helägt av staten och har i uppdrag att bedriva verksamhet med kommersiell inriktning inom ramen för avancerade rymdtjänster, svara för driften av rymdbasen Esrange samt bedriva därmed förenlig verksamhet. Den del av bolagets verksamhet som avser driften av Esrange är ett samhällsuppdrag som beslutats särskilt av riksdagen. Ett sådant särskilt beslutat samhällsuppdrag är det fråga om när ett bolag har ett uppdrag beslutat av riksdagen att bedriva verksamhet som helt eller delvis syftar till att generera andra effekter än ekonomisk avkastning för ägaren (skr. 2021/22:140).

I regeringens rymdstrategi från 2018 breddades bolagets verksamhet inom samhällsuppdraget och bolaget ska dessutom, i enlighet med den nya ägaranvisning som beslutades 2019 (N2018/02821), se till att bolagets verksamhet bedrivs med hänsyn till utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska

intressen. Mot denna bakgrund gjorde SSC:s styrelse bedömningen att det krävs en omställning av bolagets verksamhet.

Riksdagen beslutade därför att bemyndiga regeringen att under 2022–2026 för anslaget 1:17 Kapitalinsatser i statligt ägda företag inom utgiftsområde 24 Näringsliv besluta om kapitaltillskott på totalt högst 880 miljoner kronor till SSC för omställning av verksamheten i enlighet med strategin för svensk rymdverksamhet (bet. 2021/22:FiU49, rskr. 2021/22:466).

I budgetpropositionen för 2023 inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning föreslog regeringen att för att säkerställa att samhällsuppdraget, drift och utveckling av Esrange, ges möjlighet att fortsätta att utvecklas tillförs ytterligare medel statsbidraget för verksamhet vid Esrange. För perioden 2023–2026 föreslog regeringen därför 60 miljoner kronor per år till Rymdstyrelsen för utbetalning till SSC (prop. 2022/23:1 utg.omr. 16 s. 225).

Av Rymdstyrelsens regleringsbrev för 2023 (U2023/00488) framgår att 60 miljoner kronor ska betalas ut till SSC för att finansiera bolagets samhällsuppdrag.

Europeiska rymdorganisationen

Sverige genomför majoriteten av sina rymdsatningar i samverkan med Europeiska rymdorganisationen (ESA). Syftet med verksamheten är att främja vetenskapligt och teknologiskt rymdsamarbete i Europa genom att utarbeta och genomföra en långsiktig europeisk rymdpolitik, ta fram europeiska program, samordna medlemsländernas rymdprogram och utarbeta industri-policyer. ESA:s verksamhet består av både obligatoriska och frivilliga program och den årliga budgeten uppgår 2023 till ca 7 miljarder euro (ESA:s webbplats). Flera av ESA:s projekt genomförs i samarbete med andra rymdorgan eller institutioner över hela världen. Under de senaste åren har ESA:s roll som samarbetspartner till EU ökat markant.

ESA:s högsta beslutande organ, ESA:s råd, leds av en ordförande från något av dess 22 medlemsländer. Under ESA:s råd styrs ESA av ett antal programråd och kommittéer bestående av delegater från dess medlemsländer, där Sverige representeras av Rymdstyrelsen.

Sverige, och övriga medlemsländer, anmäler sitt bidrag till ESA ungefär vart tredje år i samband med organisationens rådsmöten på ministernivå. Vid ESA:s ministerrådsmöte i november 2022 åtog sig Sverige att bidra med 317 miljoner euro till ESA. Det är en ökning med 73 miljoner euro jämfört med vid ministerrådsmötet 2019 (ESA:s webbplats).

Enligt ESA:s konvention och den industripolicy som följer av denna ska alla ekonomiska bidrag till samarbetet återföras till respektive medlemslands forskningsorganisationer och företag i form av kontrakt. Ordningen benämns georetur och är ett av de fundament som ESA vilar på. I genomsnitt omfattas 85 procent av respektive lands bidrag av georeturen. De övriga 15 procenten går till administrativa kostnader inom ESA, främst till drift av organisationens

olika anläggningar runt om i Europa. ESA:s upphandlingsregler baseras också på konkurrens mellan företag och forskare i organisationens medlemsländer. (Rymdstyrelsens årsredovisning för 2022 s. 26–27).

Regeringen har meddelat att Sveriges målsättning är att få upp en ny svensk ESA-astronaut i rymden inom ett år för ett besök på den internationella rymdstationen ISS. Rymdstyrelsen har fått i uppdrag att driva frågan inom ramen för Sveriges deltagande i ESA (U2023/01349). Enligt regeringen återstår en formell process där ESA tillsammans med Nasa och övriga aktörer inom ramen för partnerskapet för ISS gör en sista utvärdering och godkänner astronauter till ISS.

EU:s insatser inom rymdområdet

I och med EU:s rymdförordning från 2021, (EU) 2021/696, samlas de flesta av EU:s insatser inom rymdområdet i ett enda program. Stora delar av EU:s rymdprogram genomförs av Europeiska unionens rymdprogrambyrå (Euspa) men även inom forsknings- och innovationsprogrammet Horisont Europa. Under den nya rymdförordningen har Euspa, utöver tidigare ansvar för satellitnavigeringsprogrammen Galileo och Egnos, nu också ansvar för programmet om statlig satellitkommunikation (Govsatcom) och programmet för rymdlägesbild samt för marknadsföringsaktiviteter inom jordobservationsprogrammet Copernicus (Euspas webbplats).

Sverige deltar även i det europeiska samarbetet inom rymdövervakning och spårning (EU Space Surveillance and Tracking, EU SST). Samarbetet organiseras genom ett frivilligt partnerskap mellan EU:s medlemsstater under EU:s rymdprogram där 15 medlemsländer har anslutit sig. Syftet är att samordna den europeiska förmågan och kapaciteten inom rymdövervakning och spårning. För att begränsa kollisionsrisken i rymden krävs det att man bl.a. identifierar och övervakar satelliter och rymdskrot, registrerar deras positioner och följer deras rörelser när en potentiell kollisionsrisk har fastställts, så att satellitoperatörerna kan varnas för att hinna flytta sina satelliter. Denna verksamhet kallas för rymdövervakning och spårning. EU SST har enligt Rymdstyrelsen en tydlig civil-militär prägel. Övriga länder bidrar med sensorer, medan Sveriges bidrag är analysförmåga, vilket levereras av Totalförsvarets forskningsinstitut under ledning av Rymdstyrelsen (Rymdstyrelsens årsredovisning för 2022, s. 26).

EU:s rymdstrategi

EU antog 2016 en rymdstrategi för Europa (COM(2016) 705). Strategin innehåller följande fyra strategiska mål:

1. största möjliga vinster för samhället och EU:s ekonomi
2. en innovativ europeisk rymdsektor med internationell konkurrenskraft
3. ett mer oberoende EU med säker tillgång till och användning av rymden
4. en stärkt roll för EU i världen och ökat internationellt samarbete.

Utbildningsutskottet granskade kommissionens meddelande om en rymdstrategi för Europa och välkomnade strategin (bet. 2016/17:UbU13). Utskottet framförde bl.a. att rymdforskning och rymdverksamhet är av vital strategisk betydelse för samhället och att det finns en stor och outnyttjad potential i användningen av rymdtjänster och rymddata som behöver utnyttjas bättre.

Den 10 mars 2023 presenterade EU-kommissionen och den höga representanten för utrikes frågor och säkerhetspolitik ett förslag till en ny europeisk rymdstrategi för säkerhet och försvar (JOIN(2023) 9). Strategins utgångspunkt är att Europa är en global rymdmakt som måste förhålla sig till att rymden är en strategisk domän i vilken geopolitiken manifesteras i form av ökad konkurrens och konfliktpotential. EU erkänner rymden som en gemensam allmänning och främjar trygg, säker och fredlig användning av rymden. Strategin är utformad utifrån fem pelare som täcker en bredd av initiativ i syfte att stärka EU:s strategiska hållning och oberoende i rymddomänen. Regeringen framför att behandlingen av rådsslutsatser om strategin troligen kommer att påbörjas och antas i rådet under andra halvåret 2023 (Regeringskansliets fakta-PM 2022/23:FPM67).

Yttrande från utrikesutskottet

Utbildningsutskottet beslutade vid sammanträdet den 13 april att ge utrikesutskottet tillfälle att yttra sig över kommittémotion 2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkande 5 om att utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet i rymden, bl.a. för att skapa en rymdlägesbild.

Utrikesutskottet välkomnar i sitt yttrande att EU tagit initiativ till en ny europeisk rymdstrategi för säkerhet och försvar som erkänner den strategiska betydelsen av rymden och som förhåller sig till de utmaningar som finns. Utskottet konstaterar att rymden blir en allt viktigare domän inom EU, inte minst för Sverige, som är den enda medlemsstaten i EU som har kapacitet att skjuta upp satelliter på europeiska fastlandet.

Av yttrandet framgår att regeringen har påbörjat arbetet med att analysera meddelandet om en ny rymdstrategi för Europa för säkerhet och försvar och ta ställning till de förslag som framförs i den. Med strategins fokus på den strategiska betydelsen av rymden menar regeringen att strategin kan utgöra ett säkerhetspolitiskt instrument som stärker EU:s trovärdighet som rymdaktör. Vidare framgår det av yttrandet att regeringen ser positivt på samverkan mellan EU och Nato på rymdområdet och anser att rymdbasen Esrange kan utgöra en strategiskt viktig resurs för oberoende uppskjutningsförmåga inom EU. Regeringen betonar också vikten av att medlemsstaternas exklusiva kompetens för nationell säkerhet och försvar respekteras.

Med hänvisning till pågående arbete föreslår utrikesutskottet att utbildningsutskottet avstyrker kommittémotion 2022/23:1767 (SD) yrkande 5.

Utskottets ställningstagande

Rymdforskning och rymdverksamhet är i dag av vital strategisk betydelse för samhället. Utskottet ser därför positivt på de ökade satsningarna på rymden. Bland annat har Rymdstyrelsens forskningsanslag höjts för att genomföra satsningar enligt Sveriges rymdstrategi, en utbyggnad av Esrange pågår för att kunna sända upp satelliter i omloppsbana fr.o.m. 2023 och vid ESA:s ministerrådsmöte i november 2022 åtog sig Sverige att bidra med ökade medel jämfört med ministerrådsmötet 2019.

Utskottet anser att Rymdstyrelsen har en viktig uppgift för att satsningarna på svensk rymdverksamhet och rymdforskning ska bidra till samhällets behov inom bl.a. transport, kommunikation, miljö och klimat. Rymdstyrelsen ska även ta hänsyn till Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen i enlighet med Sveriges rymdstrategi. Utskottet noterar vidare att Rymdstyrelsen erbjuder bidrag inom ett antal olika utlysningar. Många forskningsprojekt genomförs i internationell samverkan, främst i samarbete med ESA. Under de senaste åren har ESA:s roll som samarbetspartner till EU ökat markant. Utskottet anser att dessa internationella samarbeten är en förutsättning för att Sverige ska kunna fortsätta vara en framstående rymdnation.

Utskottet vill också lyfta Sveriges deltagande i det europeiska samarbetet inom rymdövervakning och spårning (EU SST) med syftet att samordna den europeiska förmågan och kapaciteten inom rymdövervakning och spårning av rymdföremål, t.ex. satelliter och rymdskrot.

Vad gäller behovet av en ny svensk rymdlag noterar utskottet att förslagen från utredningen En ny rymdlag har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet. Utskottet vill inte föregripa det arbetet.

Vad gäller yrkandet om behovet av att utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet i rymden, bl.a. för att skapa en rymdlägesbild, vill utskottet påminna om att Rymdstyrelsen har redovisat ett regeringsuppdrag om hur en förmåga till operationell rymdlägesbild ska kunna etableras. Utskottet vill inte föregripa regeringens pågående beredning av förslaget.

Utrikesutskottet välkomnar i sitt yttrande att EU tagit initiativ till en ny europeisk rymdstrategi för säkerhet och försvar som erkänner den strategiska betydelsen av rymden och som förhåller sig till de utmaningar som finns. Utskottet delar utrikesutskottets bedömning att motion 2022/23:1767 (SD) yrkande 5 ska avstyrkas med hänvisning till pågående arbete.

Mot ovanstående bakgrund och med hänvisning till gällande bestämmelser och pågående beredning avstyrker utskottet även motionerna 2022/23:1767 (SD) yrkandena 1–3 och 6 samt 2022/23:2132 (S) yrkandena 16–18.

Reservationer

1. Fördelning av forskningsmedel, punkt 1 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 1, 3 och 9 samt avslår motion

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkande 14.

Ställningstagande

Vi anser att ett omtag behövs när det gäller fördelningen av forskningsresurser. Basanslagens andel av de totala anslagen bör öka genom omfördelning av resurser som nu går till råden. Råd som överlappar varandra medför onödig administration och bör avvecklas. Därutöver är graden av externfinansiering och riktade anslag för hög. Förändringar i denna riktning kommer att få en gynnsam effekt på forskningens kvalitet och lärosätenas självständighet. Vi vill ha kvar strategiska forskningsanslag, men de bör bli färre så att resurser frigörs. På detta sätt tryggar vi även karriärvägar och anställningar inom akademien.

Vidare har vi inget att anföra mot att Sverige medverkar i forskningsprojekt i samarbete med EU, förutom att vi är negativa till den tematiska styrning som EU utövar. Vi anser att det är fel väg att gå när EU väljer att prioritera regioner där forskning och innovation är som svagast, i stället för att förvandla redan bra kunskapskluster till världsledande. Ett mindre antal riktigt starka regionala forsknings- och innovationsområden kommer att fungera som draglok i tillväxten och uppfyllandet av de strategiska mål som uppställts.

Vi anser också att både råden och högskolorna anslår forskningsmedel till forskningsfrågor som redan kan anses besvarade och färdigforskade på ett tillfredsställande sätt. Det står inte i strid med forskningsfriheten att vägra att ge anslag till forskningsfrågor som uppenbart är besvarade. Detta bör vara lärosätenas och rådens uttryckliga inriktning. Råden och lärosätena måste vika samhällsrelevans och efterfrågan betydligt högre än i dag.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

2. Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (S, V, MP)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S), Daniel Riazat (V), Camilla Hansén (MP) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 12 och avslår motionerna

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 2 och 8,

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkandena 13, 15 och 16 samt

2022/23:2126 av Boriana Åberg (M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi anser att det är grundläggande både för forskningens kvalitet och för en fungerande demokrati att forskare fritt kan välja forskningsämne och forskningsmetod samt fritt publicera forskningens resultat. Vi anser vidare att forskningspolitiken har ett ansvar för att rikta resurser till att lösa angelägna samhällsproblem och bidra till ett konkurrenskraftigt näringsliv, men den måste samtidigt ge goda förutsättningar för fritt kunskapsökande. Grundläggande är att politiker aldrig får styra forskningens resultat eller vilka metoder som ska användas eller utöva påtryckningar mot enskilda forskare.

Sverige ska såväl nationellt som internationellt värna forskningens frihet och främja öppen vetenskap. Det är särskilt viktigt att värna forskningens frihet i en tid av faktaresistens och hot och hat mot forskare. Auktoritära och illiberala strömningar har, där de fått makten, ofta fört en politik som minskat forskningens oberoende och till och med tvingat universitet att stänga eller flytta sin verksamhet. Den svenska regeringen bör markera tydligt mot sådana tendenser.

Vi behöver både fri forskning och forskare som utan rädsla kan berätta om sina forskningsresultat för svenska folket. Påtryckningar, hot och hat mot forskare slår inte bara mot forskarna själva utan mot hela den kunskapsgrund som behövs för en fri debatt och kloka beslut. Politiska företrädare måste också tydligt visa att hot och hat mot forskare är oacceptabelt.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

3. Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 2 och 8 samt avslår motionerna

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M) yrkandena 13, 15 och 16,

2022/23:2126 av Borian Åberg (M) yrkandena 1 och 2 samt

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 12.

Ställningstagande

Vi vill se minskade anslag till råden och mer pengar direkt till lärosätena. Sverige behöver inte mer forskning som visar att demokrati är bättre än förtryck och diktatur. På samma sätt bör de strategiska forskningsområdena bli färre men vassare. Inga politiska ideologier ska tvingas på forskare eller forskningsprojekt eller ta någon smygväg in i forskningsprojekt.

Vi anser att det inte råder någon motsättning mellan hög kvalitet på forskningen och att värna om forskningsfriheten. Forskningsfrihet är en förutsättning för hög kvalitet och kreativitet inom forskning. Huvudansvaret för att forskningen vilar på vetenskaplig grund och håller en acceptabel lägstanivå faller på lärosätena själva. Antiakademiska ideologier som förnekar faktabaserad, bevisbar och empirisk forskning har inte någon plats på våra högskolor och inom den svenska moderna akademiska världen.

Utöver detta har vissa statliga myndigheter som Universitetskanslers-ämbetet (UKÄ) och Nämnden för prövning av oredlighet i forskning ett ansvar för att kontrollera forskningens kvalitet, förhindra oredlighet inom forskning och kontrollera att den uppfyller uppställda krav. Vi anser vidare att ett råd för utvärdering av forskningens kvalitet och relevans bör utredas. Detta råd ska bestå av externa forskare utanför Sverige. Kommande anslag bör delvis ta resultaten av denna utvärdering i beaktande. Även UKÄ ska ges rollen som bedömare av forskningens samhällsrelevans.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

4. Öppen vetenskap, punkt 3 (S, V)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S), Daniel Riazat (V) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 13.

Ställningstagande

Öppen vetenskap ökar såväl tillgängligheten till forskningsresultat som forskningens transparens. För att möjliggöra detta anser vi att såväl formerna för publicering av vetenskapliga resultat som de akademiska meriterings-systemen behöver förändras. Många av dessa åtgärder ansvarar vetenskaps-samhället för, men det behövs också understöd av staten och forsknings-finansiärerna nationellt och internationellt.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

5. Pliktmaterial, punkt 4 (S)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkande 21.

Ställningstagande

Det nuvarande regelverket för pliktexemplar är föråldrat och avspeglar inte vare sig dagens publiceringslandskap eller de tekniska möjligheter som finns att samla in och tillhandahålla text, ljud och bild. Frågan har utretts i Pliktmaterialutredningen (SOU 2021:32) och vi anser att regeringen skyndsamt bör gå vidare och lämna förslag till en ny modern lag om pliktmaterial för att säkra insamling och tillgång till såväl tryckt som digitalt material.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

6. Forskare och doktorander, punkt 5 (S)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 14, 15 och 22 samt avslår motionerna

2022/23:419 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:422 av Staffan Eklöf (SD) och

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 10.

Ställningstagande

Ett sätt att stärka forskningens frihet är att forskare ges tryggare anställningar. Vi anser att visstidsanställningarna behöver minska och jämställdheten förbättras. Förekomsten av staplingar av tidsbegränsade anställningar behöver ses över. Detta är även viktigt ur ett jämställdhets- och arbetsmiljöperspektiv.

Vidare anser vi att nya karriärvägar mellan högskolan och det omgivande samhället behöver öppnas för att höja kvaliteten i välfärden och andra kunskapsintensiva verksamheter. Det behövs också för att öka spridningen av forskningsresultat samt för att tillföra forskning och undervisning nya impulser.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

7. Forskare och doktorander, punkt 5 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 10 och avslår motionerna

2022/23:419 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:422 av Staffan Eklöf (SD) och
2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 14, 15 och 22.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att forskning är en högkompetensverksamhet och att framgångsrik forskning bygger på en god miljö i kombination med ett antal individuella personegenskaper. Det går därför inte att förutsätta att alla som doktorerat kommer att kunna bli konkurrenskraftiga forskare. Vi anser att högskolans anställningsformer måste anpassas till detta om Sverige ska kunna vara en framgångsrik forskningsnation. Våra lärosäten bör därför ha visstidsanställningar, dock inte kortare än två år i början av karriären (efter doktorsexamen) och mellan fyra och sex år senare i karriären. Tillsvidareanställningar (som lektor, forskare eller professor) ska kunna ges till forskare som demonstrerat en självständig forskningsproduktion. Eventuellt kan lärosätena få möjlighet att låta en visstidsanställning övergå i fast anställning, efter ett oberoende sakkunnigutlåtande. Dessa visstidsanställningar ska huvudsakligen involvera forskning och får maximalt inkludera undervisning på halvtid. Detta bör tillgodose behoven av att å ena sidan selektera de bästa förmågorna och å andra sidan erbjuda alla kompetenta sökande tillräckligt attraktiva villkor för att kunna bilda familj och vilja flytta mellan olika lärosäten under sin karriär.

Regeringen borde beakta detta i sitt fortsatta arbete.

8. Jämställdhet, punkt 6 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvisst (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 6 och 7 samt avslår motionerna

2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V) yrkande 4,

2022/23:348 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 78,

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 12 och

2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 11.

Ställningstagande

Vi vill verka för att verklig jämställdhet ska råda mellan alla grupper av människor inom akademien. Detta åstadkoms genom att alla, i möjligaste mån, ges bästa tänkbara förutsättningar att lyckas och inte genom att ställa lägre krav på vissa grupper. All form av kvotering är av ondo, eftersom det innebär att vi ställer lägre krav på vissa grupper. Vi är för meritokrati och för att människor får sina examina, anställningar och professurer genom att uppfylla de krav som gäller för alla. Det är endast så vi är rättvisa mot alla grupper och höjer kvaliteten på våra högskolor.

Vi anser vidare att all form av kvotering i grunden är orättvis eftersom det förutsätter att några som uppfyllt kraven kvoterats bort från det anslag eller den tjänst som de varit kvalificerade för. Oavsett vilken grupp som är aktuell för kvotering, om det gäller kön, etnicitet eller andra mer kreativa gruppindelningar, ska alla dessa grupper ges samma förutsättningar att lyckas. Ingen grupp ska på något sätt diskrimineras. Både anslag och tjänster ska fördelas på strikt meritokratiska grunder. Det är i förlängningen det enda hållbara sättet att fördela anslag och tjänster rättvist.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

9. Jämställdhet, punkt 6 (V)

av Daniel Riazat (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V) yrkande 4 och avslår motionerna

2022/23:348 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 78,

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 6 och 7,

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 12 och

2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 11.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur doktorandutbildningen kan bli jämställd. Statistiken visar att fler män än kvinnor har doktorandtjänst eller annan anställning inom högskolan eller är företagsdoktorander. Kvinnor försörjer sig i högre grad på en anställning utanför högskolan eller på annat sätt. Det får bl.a. till följd att det är fler män än kvinnor som avlägger doktorsexamen inom fem år. Efter åtta år har

skillnaderna jämnats ut. I en rapport inom ramen för Jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet konstaterar Jämställdhetsmyndigheten att det finns anledning att skifta fokus till insatser som riktar in sig på att förändra kvinnors och mäns villkor för att öka jämställdheten inom högskolan.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

10. Jämställdhet, punkt 6 (C)

av Anders Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkande 78 och
2022/23:1673 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 12 och
avslår motionerna
2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V) yrkande 4,
2022/23:348 av Rickard Nordin (C) yrkande 2,
2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkandena 6 och 7 samt
2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 11.

Ställningstagande

Trots att kvinnor är i majoritet av studenterna vid landets högskolor och universitet går arbetet mot en jämställd akademi för långsamt. I dag är 29 procent av landets professorer kvinnor och 71 procent män. Det beror inte på bristen på kompetens; ungefär lika många kvinnor som män disputerar. För att genusperspektiv ska få ett starkare genomslag i forskning, utbildning och forskningsfinansiering anser jag att jämställdhetsintegrering på högskolor och universitet ska vara självklart samt att forskningsmedel bör fördelas jämställt i kommande forskningspropositioner. Jag vill att en plan tas fram för hur medlen som går till kvinno- respektive mansdominerade fält kan jämnas ut och att tydliga mål sätts upp.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

11. Särskilda forskningsatsningar och samarbeten, punkt 7 (S)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 19 och 20 samt avslår motionerna

2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2,

2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S),

2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande 1,

2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP),

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31,

2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33,

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19,

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkandena 33 och 87,

2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkandena 28, 59 och 63,

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10,

2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6,

2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7,

2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28,

2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13,

2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S),

2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD),

2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1,

2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3,

2022/23:1673 av Annie Löf m.fl. (C) yrkandena 79 och 121,

2022/23:1740 av Laila Naraghi (S),

2022/23:2190 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 175 och

2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99.

Ställningstagande

Polarforskningen är viktig för att öka kunskaperna om klimatförändringarna och de säkerhetspolitiskt viktiga polartrakterna. Ett polarforskningsfartyg är en viktig resurs för Sverige och för vår attraktivitet som samarbetspartner. Ett

nytt polarforskningsfartyg skulle befästa Sveriges ställning som ett ledande land inom polarforskningen.

Vi anser att de senaste åren har visat hur viktigt det är att skydda samhällskritiska system och förhindra intrång och störningar hos såväl offentliga som privata aktörer. Ett sätt att stärka Sveriges förmåga på detta område vore att etablera ett särskilt forsknings- och utbildningsprogram för cybersäkerhet med syftet att säkra kompetens- och kunskapsförsörjningen på området.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

12. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6,

2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7 och

2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28 och

avslår motionerna

2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2,

2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S),

2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande

1,

2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP),

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31,

2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33,

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19,

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkandena 33 och 87,

2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkandena 28, 59 och 63,

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10,

2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13,

2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S),

2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD),

2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1,

2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3,

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 79 och 121,
2022/23:1740 av Laila Naraghi (S),
2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 19 och 20,
2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 175 och
2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99.

Ställningstagande

Vi vill i detta sammanhang uppmärksamma följande särskilda forsknings-satsningar.

Sverige har en stark ställning som modern gruvnation. En förutsättning för att vi ska kunna fortsätta att hävda oss som en ledande gruvnation är att vi kontinuerligt och målmedvetet bedriver forskning och utveckling inom områden som har bäring på gruvindustrin och dess utveckling.

Vi anser vidare att svensk stålindustri har en hög innovationskraft. Genom att man prioriterar forskning och utveckling kopplat till stålindustrin kan inhemska tekniska landvinningar bli en viktig exportvara jämte stålet.

Vi vill också uppmärksamma forskningens betydelse för den svenska sjöfarten. Sverige bör satsa på färre men smartare strategiska forsknings-områden inom sjöfart.

Vi vill även utreda möjligheten att utveckla forskningscentret Vaartoe/Cesam, och i förlängningen inrätta ett fristående nationellt samiskt forskningscentrum. I Umeå finns sedan 2000 visserligen Vaartoe – centrum för samisk forskning, vilket ska fungera som en mötesplats och resurscenter kring forskning om samer, samiska språk och samiska förhållanden i stort. Vaartoe/Cesam fyller en viktig funktion bl.a. genom sin omfattande, tvärvetenskapliga och framgångsrika samiska forskning. Detta arbete är ovärderligt för den samiska kulturens existens och ställning i Sverige i dag. Samtidigt har Vaartoe/Cesam givetvis begränsade resurser, som avdelnings-enhet under Umeå universitet, även om man kan dra nytta av skalfördelar och kommunikationskanaler.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

13. Särskilda forsknings-satsningar och samarbeten, punkt 7 (C)

av Anders Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31,

2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33,

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19,
2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkandena 33 och 87,
2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkandena 28, 59 och 63,
2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10,
2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13,
2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkandena 79 och 121 samt
2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C) yrkande 175 och
avslår motionerna
2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),
2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2,
2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,
2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S),
2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande
1,
2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP),
2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6,
2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,
2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7,
2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28,
2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S),
2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD),
2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1,
2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3,
2022/23:1740 av Laila Naraghi (S),
2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 19 och 20 samt
2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99.

Ställningstagande

Jag vill här uppmärksamma ett antal särskilda områden att satsa ytterligare på.

Vad gäller kunskapsläget om sjukdomar som drabbar kvinnor bör det uppmärksammas att större delen av den medicinska forskningen fortfarande bedrivs på män. Orsakerna är flera. Bland annat handlar det om att forskning på sjukdomar som främst drabbar kvinnor har låg status och att forskningen lider brist på medel. Men det handlar också om att många sjukdomar som drabbar kvinnor inte varit registrerade som en officiell diagnos. Mot denna bakgrund anser jag att det behövs kraftfulla insatser för att stärka kunskapsläget om sjukdomstillstånd som drabbar kvinnor och på så sätt stärka förutsättningarna för jämställd vård och omsorg. Programmet bör även bidra till mer forskning i syfte att förbättra förlossningsvården.

Jag anser att det behövs en nationell uppföljning av patienter som söker sig till primärvården och om den behandling de får. Kopplat till det bör möjligheterna att genomföra forskning inom primärvårdens behandling av psykisk ohälsa förbättras.

Det är också viktigt att kliniska studier och prövningar är en integrerad del av hälso- och sjukvården i hela landet. Jag anser att regeringen bör ta ett tydligare ansvar för att stimulera regioner och vårdgivare att ge tid och utrymme för forskning inom hälso- och sjukvården, och se över hur och vilka statliga insatser som kan bidra till att öka antalet patienter i kliniska studier och öka antalet kliniska prövningar av läkemedel.

Vidare bör forskningen om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar stärkas.

Jag vill också uppmärksamma att utvecklingen av nya antibiotika har saktat ned avsevärt de senaste 20 åren. Bara 1 av 16 antibiotikapreparat från den tidiga forskningen når klinisk användning. För att kunna möta utmaningarna med den ökade antibiotikaresistensen och utbredningen av multiresistenta bakterier krävs att nya antibiotika utvecklas. Forskningen hindras dels av att det är komplicerat att utveckla nya antibiotika, dels av att läkemedelsbolagen har svårt att skapa lönsamhet i sådan forskning. Fram till 2050 väntas uppskattningsvis minst 15 nya antibiotikapreparat behövas. För att nå det målet krävs både mer grundforskning och fler incitament för att preparaten ska introduceras på marknaden. Jag vill därför att EU satsar mer på forskning om antibiotika.

Jag anser vidare att vi måste bort från synen att cybersäkerhet är en it-fråga. Här kan vi jämföra vårt land med flera andra länder som kommit längre. Vi behöver även i Sverige göra mer som nation i gränslandet mellan forskning, innovation och utbildning. För att göra det hade exempelvis ett cybercampus kunnat etableras så att frågorna kunde utvecklas i en helhet. Cybercampus existerar redan i dag i Norge, Tyskland och Schweiz, och alla dessa länder satsar kraftigt på forskning och utveckling kring cybersäkerhet. Sverige borde inte vara sämre.

I Sverige är frågan om våld i ungas nära relationer eftersatt ur forskningshänseende, vilket måste åtgärdas. Jag anser att kunskapen om våld och tvång i ungas nära relationer behöver öka och en eventuell negativ utveckling motverkas.

Jag anser också att forskningen om kvinnor som sexualbrottsförövare är ett eftersatt område som behöver förstärkas.

Vidare bör kopplingen mellan den praktiktäna forskningen och lärarkåren stärkas. De forskningsresultat som tas fram måste spridas till de som har störst nytta av dem. Internationell och svensk forskning på utbildningsområdet måste systematiskt sammanställas och tillgängliggöras för lärare och rektorer. Bland annat behöver det även ske praktiktäna forskning om digitala läromedel av olika format. Forskningen måste knytas närmare lärarutbildningen.

Vad gäller betydelsen av forskning om de gröna näringarna bör det uppmärksammas att alla delar av bioekonomin, från den enskilda skogsägaren till biodrivmedelsproducenten, ständigt behöver arbeta för att bli mer hållbara och innovativa. Det kräver även långsiktighet i forskning och produktutveckling för allt ifrån biodrivmedel och plastsubstitution till textilier och träbyggnation samt frihet att själv bestämma över vad som sker med råvara

och restprodukter. Jag vill därför att den statliga finansieringen av forskning och utveckling i den växande bioekonomin ska öka.

Jag ser även att det finns ett behov av mer och fördjupad samverkan mellan olika myndigheter, forskningsorganisationer och lärosäten på vatten- och va-området och vill se åtgärder så att offentliga aktörer, såsom kommunernas va-organisationer, gynnas av mer forskningssamverkan, inte minst vad gäller ny teknik på området.

Slutligen vill jag framföra att det nordiska samarbetet inom forskning bör stärkas. Ett ökat samarbete om forskning och högre utbildning som ligger i linje med rapporten Nordic Energy Co-operation: Strong today – stronger tomorrow (Nordiska ministerrådet 2017) kan t.ex. stärka den nordiska arbetsmarknaden och leda till att vår del av världen blir mer attraktiv för studenter. Som ett led i det bör också de forskningsinstitutioner som finns under det nordiska samarbetets paraply på sikt knytas samman och ges möjlighet att bli ett samnordiskt nätverksuniversitet.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

14. Särskilda forskningssatsningar och samarbeten, punkt 7 (MP)

av Camilla Hansén (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP) yrkande 99 och avslår motionerna

2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M),

2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S) yrkande 2,

2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S),

2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP) yrkande 1,

2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP),

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 31,

2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C) yrkande 33,

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C) yrkande 19,

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C) yrkandena 33 och 87,

2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C) yrkandena 28, 59 och 63,

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C) yrkande 10,

2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 6,

2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,

2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD) yrkande 7,
 2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 28,
 2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C) yrkande 13,
 2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S),
 2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD),
 2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S) yrkande 1,
 2022/23:1606 av Catarina Deremar (C) yrkande 3,
 2022/23:1673 av Annie Löf m.fl. (C) yrkandena 79 och 121,
 2022/23:1740 av Laila Naraghi (S),
 2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 19 och 20 samt
 2022/23:2190 av Annie Löf m.fl. (C) yrkande 175.

Ställningstagande

För att upptäcka och hjälpa fler barn som utsätts för eller skolas in i att utöva hedersförtryck behöver alla samhällsinstanser ha kompetens att identifiera hedersförtryck för att kunna agera så tidigt som möjligt. Jag anser därför att det behövs ökade satsningar på forskning om hur man förebygger hedersvåld i de familjer där det finns riskfaktorer.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

15. Forskning om alternativa metoder till djurförsök, punkt 8 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:997 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 26 och avslår motionerna

2022/23:1088 av Jan Ericson (M),

2022/23:1248 av Kajsa Fredholm m.fl. (V) yrkande 18,

2022/23:1320 av Jytte Guteland och Sofia Skönnbrink (båda S) och

2022/23:1785 av Ulrika Heindorff (M) yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt svensk lag får djurförsök inte användas om fullgoda alternativ utan inblandning av djur existerar. Trots detta genomförs flera tusen djurförsök per år i Sverige. Vi anser att användandet av djurförsök ska minimeras så långt det är möjligt genom att alternativa metoder som inte kräver inblandning av djur

tas fram. Att verka för djurfria metoder handlar inte enbart om att se till djurens bästa. Djurförsök är dyra och det är vanligt förekommande att försöken inte ger de kunskaper som krävs om hur människor påverkas av de läkemedel och kemiska substanser som testas. Vi anser att det behövs ett ökat stöd till forskning som syftar till att ta fram djurfria alternativ till dagens djurförsök.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

16. Forskning om alternativa metoder till djurförsök, punkt 8 (V, MP)

av Daniel Riazat (V) och Camilla Hansén (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1248 av Kajsa Fredholm m.fl. (V) yrkande 18 och avslår motionerna

2022/23:997 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 26,

2022/23:1088 av Jan Ericson (M),

2022/23:1320 av Jytte Guteland och Sofia Skönnbrink (båda S) och

2022/23:1785 av Ulrika Heindorff (M) yrkande 2.

Ställningstagande

EU:s försöksdjursdirektiv är mycket tydligt med att det slutliga målet för djurförsök är att ersätta alla försök på levande djur så snart det är vetenskapligt möjligt. Vi anser att det är hög tid för Sverige att anta en plan för hur detta ska genomföras nationellt. Förutom att det minskar onödigt lidande för djuren möjliggör det effektivare, mer tillförlitliga och billigare metoder än där djur används. Därmed skapas en grund för att stärka Sverige som en effektiv och innovativ forskningsnation. Sverige ligger i dag långt efter t.ex. Nederländerna som har tydliga planer för att fasa ut djurförsök.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

17. Innovationsstöd, punkt 9 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvis (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2022/23:943 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 7 och

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 5 och

avslår motionerna

2022/23:420 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:1121 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35,

2022/23:1200 av Malin Larsson och Peder Björk (båda S) och

2022/23:1363 av Cecilia Engström (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Det är naturligt att utvecklandet av kunskapsintensiv industri bör gå hand i hand med forskning och utveckling i världsklass. Sveriges enda chans att vara en ledande industrination också i framtiden är att förbli innovativt och ligga i framkant i ett brett spektrum av forskningsområden. Politikens roll i detta sammanhang är att säkerställa ett gott klimat för innovationer, t.ex. genom att ha tydliga statliga aktörer dit företag kan vända sig. Det handlar också om att våga prioritera det som är efterfrågat på arbetsmarknaden, såväl inom forskning som inom lärosäten. Det handlar vidare om rättsligt skydd för immateriella rättigheter och hela det institutionella ramverket som utgör en av grundförutsättningarna att utveckla nya industriella koncept i Sverige.

Vi anser också att förutsättningarna för enskilda forskare, dvs. forskare som inte är knutna till något lärosäte eller företag, bör förbättras. Det är forskare som är missgynnade med tanke på vilken samhällsnytta de gör. Enskilda forskare ska få stöd och kunna söka anslag samt administrativ hjälp vid de institutioner vi har för dessa ändamål, t.ex. Vinnova. Vi anser därför att regeringen ska utreda hur Sverige kan underlätta företagsforskning och förutsättningarna för fria forskare.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

18. Innovationsstöd, punkt 9 (C)

av Anders Ådahl (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1121 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C) yrkande 35 och

avslår motionerna

2022/23:420 av Staffan Eklöf (SD),

2022/23:943 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 7,
2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD) yrkande 5,
2022/23:1200 av Malin Larsson och Peder Björk (båda S) och
2022/23:1363 av Cecilia Engström (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

Redan i dag satsar näringslivet stora summor på forskning och utveckling, men jag anser att de samlade forskningsanslagen kraftigt behöver öka, och att såväl näringslivet som det offentliga bör öka sina satsningar. Vidare vill jag att forskningsinstituten och inkubatorerna stärks, då de har en viktig roll i att knyta ihop akademi, grundforskning och näringsliv genom att erbjuda mötesplatser och testbäddar/demonstrationsanläggningar som är viktiga för framgångar i innovationsprocessen och för framgångsrik kommersialisering. Jag vill också se en utvärdering av det s.k. lärarundantaget, som gör att många forskningsresultat aldrig blir kommersialiserade, för att se om det är det bästa sättet att tillvarata innovationer och uppfinningar från svenska lärosäten.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

19. Rymdforskning och rymdverksamhet, punkt 10 (S)

av Åsa Westlund (S), Linus Sköld (S), Mats Wiking (S), Aylin Fazelian (S) och Niklas Sigvardsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförts i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 16–18 och
avslår motion

2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3, 5 och 6.

Ställningstagande

Sveriges geografiska läge, tekniska och vetenskapliga kunnande och redan existerande infrastruktur ger oss en unik möjlighet att tillhöra de ledande länderna på rymdområdet, samtidigt som rymden blir allt viktigare ekonomiskt, säkerhetspolitiskt och för klimatarbetet. För att detta ska bli verklighet behöver en ny rymdlag antas, ett arbete som inleddes under den socialdemokratiska ledda regeringen. Vi anser att regeringen skyndsamt bör lämna ett sådant förslag till riksdagen. Samtidigt finns det ett stort behov av att stärka resurserna för rymdforskning och av att etablera ett nationellt satellitprogram.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

20. Rymdforskning och rymdverksamhet, punkt 10 (SD)

av Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkandena 1–3, 5 och 6 samt avslår motion

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S) yrkandena 16–18.

Ställningstagande

De nordiska länderna delar liknande behov av att nyttja rymden både kommersiellt och säkerhetspolitiskt. Regeringen bör därför ta initiativ för att formalisera ett samarbete mellan de nordiska staterna som tar till vara möjligheterna och motverkar riskerna med verksamhet i rymden. Vi menar att initiativ för detta kan tas inom redan befintliga samarbeten inom Norden, men också genom att utveckla nya samarbeten beroende på var behoven finns. Det kan också handla om nordiska samarbeten i större internationella sammanhang såsom det europeiska rymdsamarbetet.

Vidare bör Sverige driva en aktiv politik i det europeiska rymdsamarbetet i syfte att mer proaktivt kunna ta del av de fördelar som finns med samarbetet. Detta gäller inom det europeiska rymdorganet ESA och inom olika europeiska rymdprogram såsom satellitnavigeringssystemet Galileo och jordobservationsprogrammet Copernicus. Svenska användare av olika program och tjänster som är kopplade till de europeiska projekten behöver också delta och ställa krav.

I dagsläget finns infrastruktur i norra Sverige öster om Kiruna vid Esrange för uppskjutning av sondraketer och uppsändning av ballonger. Denna verksamhet ska utökas och innefatta satellituppskjutningar i omloppsbanan. Fördelarna med att Sverige på så sätt har egen satellituppskjutningsförmåga är flera. Bland annat kommer det att bli en unik resurs i Europa eftersom det inte kommer att finnas några motsvarigheter i Europa exklusive Ryssland. Efterfrågan på tjänster för uppskjutning av satelliter är redan i dag större än vad som erbjuds och har accelererats sedan kriget i Ukraina.

Vi vill också lyfta fram att den kraftigt försämrade säkerhetspolitiska situationen aktualiserar behovet av att utveckla de säkerhetspolitiska samarbeten som berör rymddomänen. Det handlar bl.a. om samarbeten för att få tillgång till en militär rymdlägesbild genom datadelning och merutnyttjande

av sensorer och för att bidra till att skydda rymdresurser samt försvåra informationsinhämtning mot egen förmåga.

Rymdskrot är ett hot mot satelliter i rymden. Utvecklingen av missilförsvar leder också till ökade hot i rymden och användningen av radioaktiva komponenter såsom batterier och framdrivningssystem kan leda till att radioaktivitet sprids från rymden över stora områden vid olyckor. Vi anser att dessa risker behöver uppmärksammas och tas i ökat beaktande.

Regeringen bör vidta åtgärder enligt vad som anförts ovan.

Särskilt yttrande

Forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet, punkt 2 (SD)

Patrick Reslow (SD), Robert Stenkvist (SD), Jörgen Grubb (SD) och Anders Alftberg (SD) anför:

Vid utskottets behandling av forskningens frihet och vetenskaplig kvalitet har vi försökt få stöd för vår linje om att forskningsfrihet är en förutsättning för hög kvalitet och kreativitet inom forskningen och att vi därför bl.a. föreslår minskade anslag till råden och mer pengar till lärosätena samt att de strategiska forskningsområdena ska bli färre men vassare.

Då vi inte har fått majoritet för vårt förslag i utskottet har vi i andra hand gett stöd för den linje som Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna förordar.

Om vårt förslag till ställningstagande (res. 3) avslås i den förberedande voteringen i kammaren avser vi därför att i huvudvoteringen stödja det alternativ som förordats av företrädarna för Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, dvs. det som i betänkandet läggs fram som utskottets förslag till riksdagsbeslut punkt 2.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2022/23

2022/23:69 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att prioritera forskning kring de positiva effekter fysisk och social aktivitet har på psykiskt dåligt mående i syfte att minska användning av psykofarmaka och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:82 av Samuel Gonzalez Westling m.fl. (V):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur doktorandutbildningen kan bli jämställd och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:348 av Rickard Nordin (C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra jämställdheten inom den högre forskningen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:415 av Jessica Rodén och Louise Thunström (båda S):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskning på mödra- och förlossningsvård bör efterfrågas för att sätta nytänkande och innovativ förlossning på kartan och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:419 av Staffan Eklöf (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över möjligheten till återinträde i akademisk forskning och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:420 av Staffan Eklöf (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en översyn bör göras av Sveriges befintliga strukturer för stöd av svenska aktörer att ta till vara den ekonomiska potentialen från forskning och innovationer, med syftet att förbättra dessa möjligheter, och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:422 av Staffan Eklöf (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör kartlägga vilka hinder som finns för äldre forskare att fortsätta att forska och agera för att undanröja dessa och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:556 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en satsning på svensk forskning på cannabis- och hampabaserat läkemedel och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:690 av Azra Muranovic m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att utveckla forskning om kvinnors hälsa och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:739 av Nicklas Attefjord och Ulrika Westerlund (båda MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka forskningen om amyotrofisk lateral skleros (ALS) och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:742 av Nicklas Attefjord m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka forskningen om Ehlers-Danlos syndrom (EDS) och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:843 av Daniel Bäckström m.fl. (C):

31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att EU:s forskningssatsningar på antibiotika ökar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:848 av Niels Paarup-Petersen m.fl. (C):

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om cybercampus för att stärka forskning, utbildning och innovation kring cybersäkerhet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:864 av Ulrika Liljeberg m.fl. (C):

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka forskningen om kvinnliga sexualbrottsförövare och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:884 av Muharrem Demirok m.fl. (C):

33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den praktiktära forskningen och förbättra möjligheterna för yrkesverksamma lärare att på deltid bedriva praktiktära forskning och tillkännager detta för regeringen.
78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en jämställd akademi, om att forskningsmedel bör fördelas jämställt och om att en plan för att uppnå det bör upprättas och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om forskning gällande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:905 av Anders W Jonsson m.fl. (C):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur möjligheterna att genomföra forskning inom primärvårdens behandling av psykisk ohälsa kan förbättras och tillkännager detta för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för forskning och kliniska prövningar inom den regionala hälso- och sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ett flerårigt nationellt forskningsprogram med målet att förbättra kunskapsläget om sjukdomar som drabbar kvinnor och stärka förutsättningarna för en jämställd vård och omsorg och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:906 av Stina Larsson m.fl. (C):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja mer samverkan mellan myndigheter och forskningsorganisationer samt lärosäten kring modern vatten- och va-teknik och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:936 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om forskning och utveckling kopplad till gruvnäringens behov och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:943 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera forskning utifrån industrins behov och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:964 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera utbildning och forskning inom metallurgi och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:988 av Michael Rubbestad m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten att utveckla forskningscentret Vaartoe/Cesam, och i förlängningen inrätta ett fristående nationellt samiskt forskningscentrum och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:997 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat stöd till forskning för att ta fram djurfria alternativ till dagens djurförsök och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1015 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om strategisk forskning inom sjöfart och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1026 av Patrick Reslow m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i kommande budgetar borde överväga en omfördelning av forskningsresurserna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna forskarnas akademiska frihet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen borde överväga att Sverige ska verka för en förändrad inriktning på forskningen inom EU och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda hur Sverige kan underlätta förutsättningarna för fria forskare och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att sund jämställdhet ska råda inom akademien genom att så långt som möjligt ge alla samma förutsättningar och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ingen form av kvotering ska vara tillåten när det gäller anslagsförfarande eller tillsättning av tjänster och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa hög kvalitet på forskningen utan att tumma på forskningsfriheten och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen borde beakta att forskningsmedel ska användas på ett förnuftigt sätt och inte slösas bort på forskningsfrågor som är besvarade eller samhälleligt irrelevanta och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen borde verka för att förbättra anställningsvillkoren för forskare och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1088 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att minska mängden djurförsök och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1120 av Catarina Deremar m.fl. (C):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka det nordiska samarbetet kring forskning och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1121 av Elisabeth Thand Ringqvist m.fl. (C):

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att satsa mer på forskning och utveckling, liksom att öka de offentliga forskningsmedlen och att stärka forskningsinstitutens roll samt att utreda lärarundantagets effekter på kommersialisering av forskning och innovationer och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1200 av Malin Larsson och Peder Björk (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över finansieringen av innovationskontoren i syfte att göra den mer rättvis och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1248 av Kajsa Fredholm m.fl. (V):

18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på handlingsplan för övergång till djurfri forskning och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1320 av Jytte Guteland och Sofia Skönnbrink (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödja en snabbare omställning från djurförsök till alternativa metoder och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1363 av Cecilia Engström (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera effektmålen för innovationsstödet vid landets lärosäten och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1378 av Linnéa Wickman m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka forskning och kunskap om kvinnorelaterade sjukdomar för att säkerställa en jämställd vård i hela landet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1491 av Carina Ståhl Herrstedt (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för svensk sjöfartsforskning i syfte att utveckla densamma och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1598 av Zara Leghissa m.fl. (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att stärka forskning på arbetsmiljö och arbetsliv och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1606 av Catarina Deremar (C):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att höja anslagen till forskning om äldres sjukdomar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1673 av Annie Lööf m.fl. (C):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en jämställd akademi, att forskningsmedel bör fördelas jämställt och att en plan för att uppnå det bör upprättas och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kunskapen kring våld och tvång i ungas nära relationer behöver öka och en eventuell negativ utveckling motverkas och tillkännager detta för regeringen.
121. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att inrätta ett flerårigt nationellt forskningsprogram med målet att förbättra kunskapsläget om sjukdomar som drabbar kvinnor och stärka förutsättningarna för en jämställd vård och omsorg och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1740 av Laila Naraghi (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över forskningsbehov och lagstiftning kring ökad insyn vad gäller

algoritmer och AI för att säkra såväl medborgarnas personliga integritet som det demokratiska styresskicket här i landet och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökat nordiskt samarbete inom rymdfrågorna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om det europeiska rymdsamarbetet (Esa), dess mål och medel och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige har egen förmåga för satellituppskjutningar i omloppsbanan och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet i rymden bl.a. för att skapa en rymdlägesbild och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla internationella avtal och regelverk i rymddomänen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:1785 av Ulrika Heindorff (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige behöver en strategi med målet att lansera fler innovativa modeller för alternativ till djurförsök och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2082 av Louise Meijer m.fl. (M):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskningspolitiken i högre grad ska prioritera excellens och nyttiggörande och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskningspolitiken bör fördela medel strategiskt och fokuserat till universitet och högskolor och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektutvärderingar inom forskningen i högre grad bör prioritera excellens och nyttiggörande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utvärdera och göra om etikprövningslagen och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2126 av Boriانا Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av etikprövningslagen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över uppdraget för Överklagandenämnden för etikprövning (Önep) och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2132 av Åsa Westlund m.fl. (S):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna forskningens frihet i såväl Sverige som internationellt och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till öppen vetenskap och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskare bör ges tryggare anställningar och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nya karriärvägar mellan högskolan och det omgivande samhället och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av rymdforskning för säkerhet och klimat och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en ny rymdlag och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av resurser till rymdforskning och behovet av att ett nytt satellitprogram etableras och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om betydelsen av polarforskning för klimat och säkerhet samt betydelsen av ett nytt polarforskningsfartyg och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett särskilt forsknings- och utbildningsprogram för cybersäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny modern lag om pliktmaterial för att säkra insamling och tillgång till såväl tryckt som digitalt material och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över förekomsten av staplingar av tidsbegränsade anställningar och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2190 av Annie Lööf m.fl. (C):

175. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna till stärkt forskning och utveckling inom de gröna näringarna och tillkännager detta för regeringen.

2022/23:2277 av Märta Stenevi m.fl. (MP):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sätta upp rekryteringsmål till Sveriges lärosäten för att öka andelen kvinnor bland nyrekryteringen av professorer och tillkännager detta för regeringen.
99. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka satsningarna på forskning kring hur man förebygger hedersvåld och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Utrikesutskottets yttrande 2022/23:UU3y

Vissa rymdfrågor

Till utbildningsutskottet

Utbildningsutskottet beslutade vid sitt sammanträde den 13 april att ge utrikesutskottet tillfälle att senast den 13 april yttra sig över motion 2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkande 5.

Den 14 mars lämnade Rymdstyrelsen och Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI information till utskottet om rymdfrågor ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Den 21 mars lämnade departementsråden Ditte Egnell och Anna Hammarlund Blixt, båda från Utrikesdepartementet, information om EU:s rymdpolitik.

Utskottet föreslår att utbildningsutskottet avstyrker motionen. I yttrandet finns en avvikande mening (SD).

Utskottets överväganden

Motionen

I kommittémotion 2022/23:1767 av Aron Emilsson m.fl. (SD) yrkande 5 betonas vikten av att utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet i rymden bl.a. för att skapa en rymdlägesbild.

Utskottets ställningstagande

Bakgrund

Den 10 mars 2023 presenterade EU-kommissionen och den höga representanten Josep Borell förslag till en ny europeisk rymdstrategi för säkerhet och försvar i form av ett gemensamt meddelande (JOIN (2023) 9). Strategin understryker EU:s åtagande att skydda sina säkerhetsintressen och samtidigt förhindra kapprustning i yttre rymden och påskynda synergier mellan rymden, säkerheten och försvaret.

Rymdstrategin är en del av genomförandet av EU:s strategiska kompass som antogs av ministerrådet i mars 2022 (7371/22). Den strategiska kompassen utstakar prioriterade områden inom ramen för EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik, i vilken rymden definieras som ett av tre prioriterade områden dit EU vill rikta särskilda resurser.

Rymdstrategin innefattar förslag inom fem övergripande områden:

- EU:s medlemsstater ska utveckla en gemensam definition och förståelse av rymdhot.
- Resiliensen hos EU:s rymdtjänster och rymdsystem ska stärkas.
- EU ska bättre nyttja sina rymdtillgångar för säkerhet och försvar, vilket innebär att man vill se en förbättring av synergieffekter mellan EU:s rymdprogram, försvars- och säkerhetsaktörer, särskilt vad gäller forskning och utveckling. Det finns ett antal olika förslag med detta syfte.
- Fokus på hur EU kan öka sin förmåga att svara på rymdhot.
- Samverkan med andra parter, framför allt Nato, FN och USA ska främjas.

Ställningstagande

Utskottet välkomnar att EU tagit initiativ till en ny europeisk rymdstrategi för säkerhet och försvar som erkänner den strategiska betydelsen av rymden och som förhåller sig till de utmaningar som finns. Utskottet konstaterar att rymden blir en allt viktigare domän inom EU, inte minst för Sverige som är den enda medlemsstaten i EU som har uppskjutningskapacitet av satelliter på europeiska fastlandet.

Vid Utrikesdepartementets föredragning för utskottet redovisades de ingångsvärden som Sverige angett inför framtagandet av strategin. Sverige har förespråkat en väl avvägd strategi för att

- förebygga och skydda mot antagonistiska handlingar och främja internationell samverkan på rymdområdet
- säkerställa att medlemsstaternas exklusiva kompetens för nationell säkerhet och försvar respekteras
- strategin ska beakta olika åtgärder för att bemöta hela spektrumet av identifierade hot och faror mot europeisk rymdinfrastruktur, inklusive nyttjandet av dess tjänster.

Sverige har därutöver förespråkat en strategi där samarbete med olika partner främjas närhelst det är möjligt för att undvika konkurrens- och innovationshämmande inlåsnings. Sverige har också förespråkat en strategi som bejakar samverkan och koordinering med relevanta internationella organisationer och stater.

Det framgick också av föredragningen att Sverige betonat att strategin ska vara i linje med existerande folkrätt, gå hand i hand med såväl EU:s befintliga positioner på rymdområdet som den policyutveckling i fråga om rymdsäkerhet, hot och normer som pågår framför allt i FN. Med sitt fokus på den strategiska betydelsen av rymden kan strategin utgöra ett säkerhetspolitiskt instrument som stärker EU:s trovärdighet som rymdaktör. Vidare framgick att regeringen ser positivt på samverkan mellan EU och Nato på rymdområdet och anser att rymdbasen Esrange kan utgöra en strategiskt viktig resurs för oberoende uppskjutningsförmåga inom EU. Regeringen betonar också vikten av att medlemsstaternas exklusiva kompetens för nationell säkerhet och försvar respekteras.

Utskottet noterar att ett arbete pågår i Regeringskansliet för att analysera meddelandet och ta ställning till de förslag som framförts. Den formella behandlingen av strategin kommer att genomföras under det spanska ordförandeskapet hösten 2023. Utskottet står bakom de ingångsvärden inför förhandlingarna som redovisats ovan och ser fram emot att återkomma till frågan enligt gängse rutiner när regeringens ställningstaganden inför kommande rådsmöten bereds i riksdagen.

Utskottet noterar också att det finns ett antal internationella processer för att hantera hot och utmaningar i rymden. Ryssland och Kina driver sedan länge frågan om ett rättsligt bindande avtal för att förhindra kapprustning i yttre rymden, sk. Paros (Prevention of an Arms Race in Outer Space). Det framgick av Utrikesdepartementets föredragning att några förhandlingar inte har ägt rum, dels på grund av bristande internationellt stöd för ansatsen med ett juridiskt bindande avtal, dels på grund av den mångåriga låsningen i FN:s nedrustningskonferens i Genève där frågan är tänkt att förhandlas. FN-arbetet bedrivs i stället på basis av resolutioner som läggs fram inom ramen för generalförsamlingen. Hösten 2021 antogs på initiativ av Storbritannien en

resolution¹ som ledde till att av en s.k. öppen arbetsgrupp (Open-Ended Working Group, OEWG) inrättades med uppgift att minska hot i rymden genom normer, regler och riktlinjer för ansvarsfullt uppträdande.

Det framgick även av föredragningen att arbetet i OEWG löper på under 2023 med ambitionen att enas om rekommendationer kring normer, regler och riktlinjer för ansvarsfullt uppträdande i rymden. EU, inklusive Sverige, utesluter inte att ett juridiskt bindande avtal kan komma att aktualiseras i framtiden, men bedömer att den mest framkomliga vägen för att minska hot och utmaningar i yttre rymden i nuläget är att komma överens om politiskt bindande normer, regler och riktlinjer för ansvarsfullt agerande. Utskottet instämmer i denna bedömning.

Med hänvisning till pågående arbete föreslår utskottet att utbildningsutskottet avstyrker kommittémotion 2022/23:1767 (SD) yrkande 5.

Stockholm den 13 april 2023

På utrikesutskottets vägnar

Aron Emilsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Aron Emilsson (SD), Morgan Johansson (S), Olle Thorell (S), Margareta Cederfelt (M), Linnéa Wickman (S), Håkan Svenneling (V), Magnus Berntsson (KD), Kerstin Lundgren (C), John E Weinerhall (M), Jacob Risberg (MP), Stefan Olsson (M), Johan Büser (S), Katarina Tolgfors (M), Azra Muranovic (S), Rasmus Giertz (SD), Fredrik Saweståhl (M) och Martin Melin (L).

¹ Sverige röstade för resolutionen.

Avvikande mening

Vissa rymdfrågor (SD)

Aron Emilsson (SD) och Rasmus Giertz (SD) anför:

Den kraftigt försämrade säkerhetspolitiska situationen och det ökade västliga säkerhetspolitiska samarbetet, bl.a. Sveriges förväntade anslutning till Nato, aktualiserar behovet av att utveckla de säkerhetspolitiska samarbeten som berör rymddomänen. Det handlar bl.a. om samarbeten för att få tillgång till en militär rymdlägesbild genom datadelning och merutnyttjande av sensorer, skydda rymdresurser samt försvåra informationsinhämtning riktad mot Sverige.